

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Celovei, 1. avgusta 1885.

Štev. 8.

Arabela.

Roman. Spisala *Paulina Pajkova*.

Štirinajsto poglavje.

Arabela ni sodniji odkrila hudodelstva, katero so Karpelesovi učinili njenej materi. Ko bi blaznica ne bila njena mati, bila bi te korake brez dvombe storila. A tožiti lastne sorodnike in s tem vendar niti sebi niti dragej pokojnici v ničem hasniti, to se jej ni zdelo primerno. Mogoče je bilo celó, da bi bila ona s tako pritožbo le sebi v nekem oziru škodovala. Saj bi se s tem z nova vzbudila pozornost na že davno pozabljene neugodnosti v rodbini in kar bi njo najbolj bolelo, pretresavale bi se bile še enkrat mladostne slabosti njene matere. Zató je to žalostno dogodbo proti vsakemu zamolčevala. Pustila je, da so Karpelesovi njeno mrtvo mater pri gosposki naznanili kot tujo beračico, katero so baje nezavestno našli v jutro za rana pred hišnimi dvermi in ki je potém kmalu umrla. Hotela pa je Arabela od njih zahtevati račun o tem vnebovpijóčem hudodelstvu, in sicer brž, ko se bode čutila manj razdraženo in bode pokojnica že zemlji izročena.

Med tem je bivala deklica v vrtnaričinem stanovanji poleg drage mrtve. Sprejemala ni nikogar, niti tete Karpelesovke, ktera je hotela po sili govoriti z njo. Karpelesovi pa so, da bi zakrivali svojo zadrego, Arabelo obrekovali in zasmehovali jo, ker je bila za tujo beračico naročila slovesen pogreb. Rekli so, da je zapravljevka in da se je samo zató izkazala, da bi po mestu hvalili njeno radodarnost.

Vendar pa so bolj bližnji znanci kmalu zaslutili te zapletke in se na skrivnem hudovali nad nečloveškim dejanjem Karpelesovih, ali javno ni si nikdo upal izreči svojega mnenja. A zaupnost do navidezno bogatega žida in vera v njegovo poštenost začela je zdaj omahovati. Vsak,

kdor je imel z njim kupčijsko delo opravljati, želel se ga je čim preje iznebiti, osobito pa njegovi upniki, ki so sklenoli prej ko mogoče z njim priti na čisto. Tudi Samuelu ni ostala ta dogodba tajnost. Brž potem, ko se je bila Karpelesovka iz kleti vrnola v svojo sobo, čul je Samuel živahno govorjenje med roditelji. Iz tega je sklepal, da se je njima nekaj posebnega pripetilo. Vprašal je mater po vzroku, in ona mu je rés odkrila vso resnico, ktere itak ni bilo mogoče še dalje zakrivati. Vendar pa mu je skrbno zamolčala spise, ktere je hranila o umrleji blaznici.

Samuel je bil neprijetno zadet vsled te novosti. Prvič se mu je zdelo ravnanje roditeljev z rajnko blaznico brezsrčno, tudi če bi se bila ona rés tako hudo pregrešila, kakor je trdila mati; drugič pa je vedel, da je zdaj z Arabelo vse končano, kakor jo je on poznaval. Saj se je že preje vedno branila, postati mu soproga; zdaj pa bode imela sovraštvo do njegovih roditeljev ter porabila to priliko, da prekličé dano besedo. V izgovor bode trdila, da noče stopiti v ožjo zvezo z ljudmi, ki so jej umorili mater.

To prepričanje ga je tako pretreslo in užalostilo, da je celó pozabil na dvoboj. Ko pa se je ura določena za dvoboj približevala, ni se več čutil razpoloženega zá-nj. Odpošlje kratko pismo profesorju in mu naznani, da mu važnejši opravki ne dopuščajo, bojevati se z njim. Življenje mu hoče prizanesti, zahteva pa od njega, naj čim preje odpotuje.

Ko je profesor prečital Samuelov list, reče zaničevalno: „To je mož! Bog-me, ta žid nima niti trohe moža v sebi!“ Hoče mu potem odpisati, da ne odstopi od svojega sklepa in da se ima to izvršiti, o čemer sta se sinoči pogodila. A sedaj se domisli svojih starih, bolehnih roditeljev, spomni se Arabeline prošnje in vrže pero proč, ktero je že držal med prsti, da bi odgovoril Samuelu, in vzdihne globoko. Čutil se je, kakor da se mu je s Samuelovo odpovedjo odvalil težek kamen od srca. Kakor pomlajen hodi brže po sobi gor in dol, jemlje zadovoljen več knjig eno za drugo v roke, pogleda nekoliko vá-nje, potem pa jih z nasmehom kmalu zopet odloži. Z veseljem opazuje vsako podobo na steni, vsak kos pohištva v sobi, kakor da bi hotel reči: Bodem še naprej živel in bival z vami.

Kamor se je oziralo njegovo oko, povsod je nahajalo znamenja ljubeče materine roke. Ona si je prizadevala, da napravi sinu nekako prazničen prihod in da mu s tem bolj ko mogoče olajša kratko bivanje pri roditeljih. Vse to pa je bil on sinoči v skrbeh prezrl. Zdaj še le je prav živo začutil, kako resnično ga je Arabela opominjevala na mogoče nasledke v dvoboju, ktereга je bil on lahkomišelnó sprejel. „Ubogi, ubogi moji roditelji!“ vzdihne ginen z nekim trepetom. „Kako bi bilo vama pri srci, ko bi se bil sploh bojeval; ali bi me ne bila lahko celó sovražna Samuelova krogla zadela?“

Vztrajnost v trpljenji in moč, s katero prenašamo v življenji hud udarec, zapustita trdnega človeka še le tedaj, ko mine nevarnost.

Profesor se je sedaj z grozo popraševal, od kod je sinoči vzel srce in pogum, da je sprejel dvoboj, v katerem ga je vsled nespretnosti čakala gotova smrt. Blagoslavljal je ugodni slučaj, ki je odvrnil tako nesrečo njemu in nezaceljiv udarec roditeljem.

„Odslej pa se hočem zopet le po svojej volji ravnati, ne po tvojih ukazih, gospod Samuel,“ tako opomni ponosno in zravnna svojo postavo. „Ukazuješ mi, ti modrijan, naj nemudoma odpotujem! Kdor je tako omahljiv, da se zavoljo „važnih opravkov“ odteguje častnej dolžnosti, ta nima več pravice zahtevati, da bi se pokorilo njegovim željam.“ In sedaj je sklenol ostati pri svojih roditeljih, dokler ne bode njegovega dopusta konec.

Petnajsto poglavje.

Arabelina mati je pokopana in Arabela biva zopet pri Karpelevsovih. V svojej sobi obeduje, po lastnej služkinji dá si streči in po njej občuje tudi s sorodniki v hiši ter ne sprejema nikogar. Na spise od pokojne matere, ktere jej je vzela teta, bila je prve razburjene dni popolnoma pozabila. Zdaj pa ko se jih je zopet spomnila, ni se še čutila dovolj krepke, da bi jih zahtevala od tete. Vedela je, da bi bilo prvo snidenje z njo burno in polno bridkih spominov. Da, na hud boj se je morala pripravljati; saj ne bode brez njega dosegla od tete razjasnila, zakaj so tako nečloveško ravnali z njeno materjo.

Tudi na dvoboj se je spomnila, brž ko se jej je srce od žalosti nekoliko upokojilo. In ako se je izvršil, kakšen je bil njegov izid?! Srce jej je ponehalo bítí pri tej misli. In, ali ni včeraj na dvorišči čula Samuelov krepki glas? Če je pa ta zdrav, tedaj pa je gotovo profesor ranjen, ako ne mrtev!

Vprašala je potem svojo služkinjo, ali je kaj novega v hiši, kaj Waldekovi delajo in enake malenkosti, iz kterih je upala pozvedeti kaj. Ko pa jej je služkinja odgovorila, da je v hiši vse pri starem, samo da je prišel k sosedom v drugem nadstropji sin na obisk, ni si vedela raztolmačiti uganjke, da bi bila obadva zdrava.

A dolgo ni trpela njena muka. Še isti dan dá Samuel vprašati, ali jo sme obiskati. In še prej nego se je Arabela domislila, ali bi ga sprejela ali ne, stal je že Samuel, ne čakaje dovoljenja, pred njo. Slutil je in se bal, da bi ga ona ne hotela sprejeti; zato si je premislil in šel kar na ravnost k njej.

Ko ga Arabela zagleda čvrstega in zdravega, kakor vselej, prebledi. Zmedenost jo obhaja, da ne najde besed Samuelovemu pozdravu.

Samuel jo nekaj trenutkov pomenljivo opazuje; potém pa, kakor da bi se bil nečesa domislil, pristavi hitro z bridko porogljivostjo in med tem se mu lice zatemni: „Uganem tvoje misli, Arabela. Jaz sem zdrav, kakor vidiš, ali on — on je tudi zdrav. Nisva se bojevala. Ali ti je zdaj lažje pri srci, Arabela?“ popraša jo po kratkem molčanju razdraženega glasú in z nagubančnim čelom.

Arabelin obraz se zjasni pri tej novosti. Vidi se jej, kako se premaguje, da bi ne izdala svoje radosti. Nató pa mu resno in mirno odgovori: „Ako si ti, Samuel, zabranil to nesrečo, potém je vsaj enkrat tvoja pamet prevladala tvojo strast. Sicer pa si storil le svojo dolžnost. Saj véš dobro, da še profesor ne zna orožja prijeti, ne pa, da bi se bojeval!“ končuje mrzlo in se obrne od njega, češ da mu s tem pokaže, da nima več dalje opravka z njim.

Samuela je razžalila ta hladnost in zbadljiva opazka. Kri mu v žilah zavre. Vsled tega pozabi na sklep, kterega je bil storil, ko je prišel sem. Hotel je namreč brzdati svojo prirojeno strast in z Arabelo bolj ko mogoče mirno in nežno govoriti.

„Ako sem jaz storil svojo dolžnost, kakor praviš, bodeš pa sedaj tudi ti svojo izpolnila!“ odgovori s povzdignenim, neprijaznim glasom in gorečim licem. „Ali še veš, Arabela, kaj si mi častno obetala? — Prišel sem danes zató semkaj, da še enkrat zvem iz tvojih ust, ali si moja nevesta in ali si še tudi pripravljena, po preteku naloženega si obroka postati moja soproga!“

Arabela se pri njegovih zadnjih besedah obrne proti njemu in ga nepremakljivo gleda z jeznimi očmi. „Ali veš, kaj pomeni ta obleka?“ odvrne hitro, ko on poneha, ter pokaže na črno obleko, katero nosi.

Samuel je s to opazko zvedel dovolj. Žal mu je, da se je v svojej burnosti tako nepremišljeno dotaknol važnega in za Arabelo toliko občutljivega predmeta. Kes, kterega čuti v resnici, pozna se mu na obrazu. S pobitim glasom pristavi: „Vem, Arabela, da ni zdaj pravi čas, spominjati te tvoje obljube. Ali, saj sama veš, ti si mi dala priliko biti ljubosumnemu,“ nadaljuje ognjeno z nekim nemirom; „kaj ne, da kedar poneha tvoje žalovanje po materi, podaš mi roko v zakon? O, reci da, sicer zbesnim od negotovosti!“

Izgovorivši hoče se Arabeli približati, ali ona se ga brani z rokami in hladnim pogledom.

„Prej hočem zvedeti, zakaj je bila moja mati od tvojih roditeljev zaprta in kdaj je zblaznela,“ odgovori Arabela v pretrganih besedah, ker jej glas jemlje trepet. „Stoprav potém dobiš odgovor o mojej obljubi. Okoliščine, ki so nastale po mojej zaroki, jemljejo nekdanjej

mojej obljubi veljavo. Sama pamet ti bode povedala, da ne more sin mučiteljev moje matere nikdar postati moj soprog!!“

„Ali tvoja mati je zblaznela, potem ko je izprevidela, kako hudo se je proti naši veri pregrešila,“ pripoveduje hitro Samuel. Postal je namreč nemudoma živahen, ker mu še ni Arabela konečno odrekla, kakor se je bil zbal, a tudi zato, ker hoče s tem izgovorom zakriti krivico, katero so, kakor je dobro vedel, učinili njegovi roditelji njenej materi. „Saj veš, kaj bi ti dalje prikrival resnico,“ nadaljuje skoro šepetaje; „greh in pohujšanje je ondaj bilo čezmerno. Tvoja mati, židinja po rodu, in tvoj oče — katoličan!“

Samuel ni mogel dalje govoriti.

„Kaj si rekel?“ pretrga mu Arabela besedo, skoči na noge, prime ga za roko in ga z odprtimi očmi pogleda. „Kaj si rekel?“ ponovi svoje vprašanje in mu neusmiljeno trese roko. „Ali lažeš? ali istino govoriš?“

Samuel se tako prestraši njene nepričakovane razburjenosti, da se mu kolena šibé. Obšla ga je prvi trenotek misel, da je menda tudi ona zblaznela vsled nepričakovane, skoro neverjetne vesti. Ali ko vidi, da ga bleda in z nemirno se vzdigujočimi prsami gleda, kakor da ne more dočakati njegovega odgovora, razjasni se mu v glavi, v prsah pa začuti boleš, kakor da bi mu bil kdo nož porinol vá-nje.

„Tvoj oče je bil katoličan, to je rés, ali ti si vendar po materi židinja, da véš, židinja!“ reče on poudarjajoč zadnje besede.

„Čemu ponavljaš, kar že tako vem?“ odvrne na to Arabela odurno in dvigne ponosno glavo po konci. A takoj potem povesi jo na prsi, njene oči pa se zaglobijo v tla.

Samuel jo sumljivo opazuje, bojujoč se z raznimi čuvstvi, ki delujejo v njem, kakor ob hudej nevihti besni valovi na morji.

Arabela se nenadoma zgane. Njeno lice je blede in mrzlo, kakor mramor, samo nje oko, katero zdaj neustrašljivo upre v Samuela, je polno ognja.

Njemu se vidi, da je v teh kratkih trenutkih, v katerih se je bila deklica zamislila, dozorel sklep v njej, kterega hoče zdaj izvršiti.

„Samuel,“ reče potem odločno, „čemu bi si dalje delal praznih upov? Povém ti torej na ravnost, da jaz ne morem postati tvoja soproga — nemogoče je!“

„Arabela!“ vzklikne Samuel bridko zadet.

„Umiri se vendar!“ tolaži ga Arabela z mehkejšim glasom, prestrašena vsled njegovega pretečega vzklika. „Pomisli in preudarjaj prej dobro mojo odpoved in prepričaj se bodeš, da bode tebi in meni le blagodejna. — Pusti me izgovoriti,“ pristavi nevoljna vidé, da jej hoče Samuel seči v besedo. „Hladnost in neprijaznost tvoje neveste,“ nada-

ljuje ona, „mogoče je, da dela vse to tebe še bolj vnetega zá-njo; čisto nasproten pa bode čut, kedar boš privezan celo življenje na ženo, ki ti bode pri vsakej priliki kazala, da te ne mara. Ono majhno nagne-nje, ki bi potém še čutil zá-njo, ugasnolo bi preje, nego bi se zavedel. Medsebojno življenje dveh zakoncev pa, ki se ne ljubita, je hujše, nego privezanemu biti mrliču. Tak zakon je največja muka. Glej, Samuel, sedaj kot bratranec, to čutim, si mi ljub, ako bi pa postal enkrat moj soprog, ondaj bi te črtéla!“

„Nehaj, nehaj vendar enkrat!“ zakliče Samuel ves razjarjen. „Ne muči me dalje s svojim modrovanjem in prorokovanjem! Ne dam ti svobode, ne! Ako praviš, da mene kot bratranca ljubiš, ljubila me boš tem bolj kot soproga. — Arabela! ne onečasti me pred svetom! Ti si moja nevesta in bodeš torej postala tudi moja žena. Ali si me razumela?“ pristavi strastno in teka kakor besen po sobi gor in dol. Potém se ustavi pred njo, gleda jej drzno v oči in reče, kakor v potrdilo prejšnjih besed: „Jaz te ne odvežem dane besede in ti, ti jo moraš tudi držati!“

„Ali me hočeš vleči pred oltar?“ vpraša Arabela razsrjena.

„Ako se z lepa ne udaš, sevéda te bodem moral prisiliti,“ odvrne Samuel navlašč malomarno, v resnici pa vre v njem vse od togote.

„Ali hočeš,“ odvrne ona, „imeti zdaj z vso silo ženo, ktereje se grozi že ob tvojem dotiku? ki se boji ostati sama v tvojej bližini?!“

Samuelovo lice je pri tej Arabelinej izjavi obledelo kot stena. Vsa strast in divjost mu je nemudoma izginola. Uničen spusti se na stol in zre kakor brez življenja pred se.

Nekaj časa molčita oba. Nató pa izpregovori Arabela kolikor mogoče mirno in prijazno: „Samuel! bodi proti meni odkritosrčen! Pusti, da se pomeniva mirno, brez strasti, kakor dva dobra prijatelja! Povej mi, ali si menda v denarnih zadregah? Dolgo ne bode trajalo, da postanem polnoletna. Polovico svojega premoženja ti takoj zapišem, ako mi svobodo —.“

„Dovolj, niti ene besede več!“ pretrga jej Samuel besedo pre-palega lica in divjega pogleda ter skoči po konci, kakor da bi ga bil piknol gad. „Ne potrebujem tvojega denarja,“ reče zaničevalno. „Ni se ti treba odkupovati; ne boj se, ne bodem te več silil, da bi postala moja! — A pri spominu svoje matere rotim te, da tudi profesorju Waldeku ne postaneš žena. Vse bi prestal, samo misel, da bi te ta krščeni profesor imenoval svojo soprogo, mi je neprenesljiva.“

„Samuel,“ zakliče Arabela s svarjajočim glasom in ga vidno raz-žaljena ponosno meri od nog do glave. „Ali tako malo zaupaš mojemu značaju?“

„Nikomur več na svetu ne zaupam, nikomur več!“ zagotavlja Samuel z bolestno obupnostjo. „Nobena stvar ni tako slabotna v sklepih, kakor človeško srce. — Arabela, le eden poljub daj mi v slovó!“ Rekši poobjame tresočo se deklico in jo strastno poljubi.

Arabela se ga ne brani, a tudi prošnje mu ne usliši, temveč pri njegovem dotiku zapre z grozo oči. Samuel to videč jo takoj izpusti ter zbeži iz so^be, Arabela pa je bila rešena svojega silnega snubača in ženina.

(Dalje pride.)

Tri slike.

Zvon odzvonil je Marija ave,
Potihnil ptic so mili glasi,
Mir počiva na samotni vasi,
Mir pokriva loge in dobrave;
Meni v noči duh ne najde mira,
Sanja, v sanjah drug si svet odpira.

K nebu vzpne se na perotih zraka,
Plava, gleda: krasne so nižave,
Krasne gore, krasen val je Save,
Sredi krasa kdo otožen plaka?
Srce plaka, ker ga tare tuga,
Da moj rod je v lastni zemlji sluga.

Širno, glej, se polje razprostira,
Mirno ljudstvo pase črede svoje,
Žrtve nosi, slavo bogom poje,
Zber možakov na posvet se zbira;
Nepresežna, širna domovina
Prosta last slovenskega je sina.

Glej, po gorah ognji zavirajo
In rogovi zapojó nad seli,
Rod na boj se dvigne v zemlji celi,
Bratje v zvezo roke si podajo;
Duh radosten mi s ponosom pravi:
Tak bil rod je v davno prošli slavi!

Kakor megla slika mi izgine!
Kdo potuje črez slovenske zemlje
In darove in bogove jemlje?
Tuji meč je vsušil proste sine!
Kaj prinesli so nam križ ljubezni,
A z njim meča bridki križ železni!

K nebu vstaja silno zidje grada,
Grad zidali jadni so robovi,
Plača bič jim, trdi so okovi,
Rešni angelj bleda smrt jim glada: —
Mrkla tema se po zemlji zgrne,
A ne skrije grozne slike črne.

„Proč in dalje!“ srce mi zavpije,
„Svit in jutru naše svita zore,
„Večno noč trpeti nam ne more!“
Stok bridkosti sreč se izvije,
Iz očesa pa mi solza pade,
Tužna solza, ali solza nade.

Blink razpne se, slika mi izgine!
Čuj grmenje po Kosovem ravnem,
Čuj odmev na Višegradu slavnem,
V ognji Tatre, Bálkana višine!
Od Urala do planin sneženih
Bliski v kačah se vijó ognjenih.

A med bliski kažejo mi sanje
Neštevilne bojne čete zbrane;
Boje gledam, ne še bojevane
In po bojih zmage radovanje;
Prost je rod, svobodna domovina,
Naša zopet dedov je lastnina.

„Hej Slovani!“ srce mi zavpije,
Toda vzklik prežene noč mi spanja!
Žarko jutro beli dan oznanja,
Zlata zora širni zemlji sije,
Dan oznanja vzhodu in zahodu,
Dan oznanja mojemu narodu!

Mirko.

Stari Džuldaš in njega sin Mamet.

Povest iz življenja v srednje-azijatskih pustinjah. — Ruski spisal N. N. Karazin, preložil † Fr. Jos. Ramec.

(Dalje.)

„Ata, ata!“ skočil je Mamet k Džuldašu in ga je jel tresti za pleča. „Vidiš, jaz sem vedel . . . jaz . . . srce moje je slutilo tedaj; ravno semkaj se je slišalo; srce je slutilo. Glas, ki sva ga slišala, bil je njen. Če jih je bilo tudi več, mene bi ne bilo zadrževalo. Midva sama bila bi jih iz čolna pobila . . . Jaz sam bi bil vse poklestil! A ti praviš: pojdiva domú . . . Eh, ata, ata!“

„Kaj pa ti je, ali si neumen, pomisli vendar,“ izvil se je Džuldaš sinu iz rok. „Najin kraj tu je vroč, ognjen, na njem sedi mirno. Tu živiva prav na mejniku, treba na obe strani skrivati rep. Dasiravno je štepa prazna, brezljudna, a vendar raznese veter daleč po njej vsako vest. Krvi ne zamašiš ust, kri je krikljiva. Proide leto, dve, tudi več, ne bode glasú, a potém pride na enkrat vse na dan. Meni bi ne bilo potém več živeti. Da, kaj meni, tudi ti bi tedaj ne ušel smrti. Ne, to si nisi dobro izmislil, slabo si jo uganil. Slava Allahu, da je prepozno: beseda ni dejanje.“

„Da, prepozno!“

„A kako so oni prišli na rusko pot?“ jel je modrovati stari ribič na glas, [največ za to, da bi sina od slabe misli odvrnul. „Kako so neki prišli tja? Bržkone prišli so čez reko višje kje, tam za Džigit-Kalo. Nižje je težko priti na oni breg, kajti ni nobenega pota in vrh tega še kozakom lahko prideš v kremplje. In kje so dobili neki toliko blaga? Gotovo so morali iti daleč, imeli so ne malo truda. Vendar so junaci!“

„Ata!“

„Gledati ta le slabotni narod . . . To niso več taki, kakor naši v starih časih. No, tá-le, ki je bil na sivci, ta je še prav otrok.“

„Ata!“ ponovil je Mamet, prekrativši premišljevanje starega Džuldaša.

„Kaj je, golobček moj dragi?“

„Kako si že rekel: Uluhan-Berdi, ni res? Po njem naj pri Mirzi Zafiru v Mervu poprašam?“

Srce je zastokalo staremu ribiču, zaščemelo ga je neizrečeno; starčev pogled se je ustavil nemirno na sinu. Pomolčala sta oba za trenotek. Mamet se je obrnul proč; on ne vidi, čuti pač očetove poglede.

„Da, treba vprašati po samem Uluhanu-Berdi,“ dejal je jedva slišno na zadnje Džuldaš . . . „Vse eno, to ime si si dobro zapomnil, sin moj.“

Mamet je vstal, šel v grmovje, šel daleč, da se mu je jedva glava videla iz zelenjave. Sam on gleda v drugo stran, a govori semkaj.

„Ti,“ dejal je, „dragi oče, jutre pripravi mi vse na pot. Slišiš! . . . Jutre . . . jutre . . . jutre!“

In neslo je to „jutre“ daleč čez reko, neslo noter do krutega nasprotnega brega, udarilo z njim ob pesek in ga odbilo ter neslo zopet nazaj po vodi ter prestrašilo čapasto čapljo . . . Hodila je ta dolgonoga ptica ob bregu prav mirno, a tú se je stresnola, privzdignola glavo in pogledala sumljivo na grlastega kričaća. —

A na nasprotnem bregu, med gostim grmovjem, krade se tiho-tapno v celej raztreseni vrsti plašna čreda šakalov ter šklepeta z zobmi. Jedva, jedva lezejo naprej gladne zveri, a premikajo se vendar le dalje in se ne vsedejo. Repe so stisnoli, ušesa naostrili, s tankimi nosovi preohavajo in prodirajo plašno skozi bodečo goščo. Pod njihovimi tacami ne zatrušči ni ena suha bilka, ni eden suh listič ne zašumi, ni ena kodrasta cvetoča vejica sretene se ne zaziblje. In ne bilo bi čisto nič slišati tatinskega zborišča, če bi gladni zobje ne šklepetali.

Skoro uro sledé že za svojim plenom, korak za korakom, ne odstopajo. Kakor so se zbrali, tako držé se tudi v enakej daljavi drug drugega, po vrsti, v polkrogu ter se naprej ne zaganjajo. Oni sluté, da je plen slab proti njih silam, ali on je še vedno živ in tedaj nevaren.

Tudi ta plen se vleče po grmovji; pota ne razbiraje leze po bodečem trnji, brez pomisleka, brez razuma; trga si obleko na kosce, razpraskava si nežno kožo in pušča po vejah kri. Vleče se tako naprej, dokler jo še nesejo noge, dokler se še v njenem slabem telesu držé sile, — sile poslednje, ugašujoče z vsakim korakom.

Šakalska čreda jedva pričakuje trenutka, ko bode ugasnola ta poslednja iskra življenja, ko bode nemim truplom padlo na zemljo to suhljato, bolno, slabotno žensko teló.

Gosti roji komarjev in moskitov so obdajali s črno preprogo našo ubežnico. Ne žgó, ne bodejo ubežnice njihov tanka žela, dasiravno so se napravili mehurji po njenem zabuhlem, bledem lici.

Ona gre vedno naprej in naprej ne vedóč kam. Z naklonjeno glavo, z naprej molečima rokama, kakor k molitvi, stopa ona, spodtika se, pada na koleni in zopet vstaja . . . stopa brez stoka in vzdihla.

Bodeča gošća postaja bolj redka, pot pred njo je odprta; skozi grmovje vidi se žolto peščeno obrežje. Penasta voda se zaletava vá-nje in zopet odstopa; tiho šumljajo valovi in izmivajo nanesene školjke in ribje iztrebke.

Pot je postala prostornejša; dalje od nje jeli so se držati gladni zasledovalci; ustavili so svoje korake, kakor bi jim na tem odkritem kraju ne bilo po godu.

Ubežnica je prišla malo da ne do reke in sedla. Nogi ste jej odpovedali, roki ste se uprli v mokri pesek in se tresete v laktéh, glava se je povесila na prsi in po suhih plečih po hrbtu, kjer je vsako vretence lahko razločiti, posuli so se jej dolgi, zmršeni, s trnjem in zelenjem zamotani, svetlorumeni lasjé.

Ubežnica sedi z obrazom proti vodi, a za njo v polkrogu sedi cela tropa šakalov.

Oči se lesketajo zverinam, zobjé jim šklepečejo. Oh, mislijo si lopovi, da mora biti še živa! —

V takem položaji dobil jo je Mamet, ki se je popoldne, da pomore zadnjikrat pred svojim odhodom starčeku za slovo, odpravil obirat že tretji dan nastavljene vrše.

V.

Ves večer čakal je oče sina. Vrše obirati je lahko delo, v enej uri lahko vse opraviš, toda solnce je že zašlo, nastopila že hladna, rosna noč, a ribiča še vedno ni nazaj!

„Gotovo mu je težko gledati meni v obraz,“ mislil si je stari Džuldaš. „Jutre gre on, zapusti mene, starega reveža, na otoku, da poginem, zapuščen od vsega sveta, in to mu je težko, to ga boli. Toda, čemu si delati vest iz tega! Moji dnevi gredó h koncu, a njegovi se še le začénjajo; midva ne moreva v enem jarmu hoditi. Pojdi, pojdi, golobček, pošlji ti Gospod veliko sreče . . . Pojdi! . . .“

Čuj! Plesknolo je veslo, — no mogoče, da je bila tudi riba. Da, ne, to ni podobno ribjemu vzplesku. Glej zopet . . . Ah kaka tema je; ne vidi se prav nič! Poleg tega še odsev od ognja, ki človeka slepi; glej ali ne glej, trudi se kolikor hočeš, videti ne moreš ničesar.

Džuldaš je šel v stran, potegnil kapo raz glavo, jo prislonil k levemu ušesu in se tako, kakor s ščitkom, proti ognjenemu svitu zavaroval . . . Tam daleč maje se nekaj, podobno je čolnu . . .

„Ej ti — vrača se golobček . . . Da, on je! in kako krepko vesla; čoln ne plava, ampak polzé leti po površji. Pri vsakem udarci vesla hoče kar iz vode skočiti . . . E — hej Mamet!“

E — e — hej! razlega se nad vodo.

„Oho — ho — ho!“ pristavil je Džuldaš, obe roki pri ustih v podobi trobente.

„Ho — ho!“ odziva se Mamet.

Zažvižgal je, a tako, da se je tropa povodnih kosov iz spanja prebudila in odletela s prenočišča.

„Zakaj je neki tako vesel!“

Priplul je čoln v svetli krog ognja, zagnal se proti kraju in rinol s tako močjo v pesek, da se je ustavil, stoprav ko je bil do polovice na suhem.

Mamet se je uprl na drog in skočil iz čolna.

„To je sama ona . . . sama ona, tista. Stopaj semkaj, pomagaj jo nesti . . . le previdno, le lahko! To je ona sama, tista, ki so jo davi iskali, a ne našli . . . A jaz, jaž sem jo našel . . . Meni poslal jo je Allah. A kaj se obotavljaš, vrag! Primi jo za noge. Ah, ti si mi pravi. No tako . . . Ženska je bolana, drugega nič . . . Pri nas bode ozdravela, popravila se.“

„A poglej vendar, če je še živa . . . Strašno je mrzla! Bog zna, ali je še živa . . . če ne . . .“

Samemu Džuldašu postalo je težko pri tej misli, a Mamet, ta se je vzbabil. Odbil je očeta tako, da se je jedva na nogah obdržal. Z rokama pa jej telo pretipava in z glavo je nagnen nad njo. Obseže jo z rokama, potegne iz čolna in vleče k ognju.

„Živa je, gotovo, živa! Je še topla, samo roki ima mrzli . . . Le pogledi sam, stari vrag, le pogledi, vidiš, da je topla!“

„Bog daj, Bog daj . . . No veš kaj: ti odpri jej malo usta, a jaz vlijem jej vá-nje kaj gorkega . . . To bode dobro, malo gorkega.“

„Položiva jo z nogami bliže k ognju. Tú je plahta, treba drgati jo, drgati . . .“

„Gledi, gledi, koleni se gibljete, le pogledi! A ti si mi rekel, da se je že strdila. Ne, ne bode se strdila, nikakor ne! Zakaj neki naj bi se strdila,“ hitel je Mamet okoli nje.

Strašno mu je bilo celó izreči besedo „umrla“, zato si je izbral drug izraz, bolj lahek.

Do ranega jutra imela sta opraviti z najdenko. Stari Džuldaš še vendar nekaj vé, kako je treba postopati, a Mamet, ta je popolnoma neveden. Drgala in drgala sta jo, prevaljala z boka na bok, poskušala celó postaviti jo na noge, a najtežavnejše bilo je vlti jej v grlo kaj gorkega; kajti krčevito stisnjeni zobje se niso dali odpreti. Mamet si je hotel že z nožem pomagati, samo s končkom, a Džuldaš ga je zadržal. „S trščico,“ dejal je, „bode bolje, bolj mehko.“

Odprla sta jih, a komaj, komaj! Mamet seže precej z dvema prstoma v usta, a zobje so se stisnoli zopet; boli neizrečeno, a Mamet molči, trpi.

„Nič ne dé, le hitro jej vlij v usta malo ribje juhe.“

Do jutra trudila sta se okoli nje tako, da so Džuldašu roke omahovale, in Mamet je izgubil vso pamet ter govoril tako zmedeno, da ga nisi bil v stanu umeti. Konečno, na jutro, ogrela sta vendar najdenko.

Najpoprej premaknol se je grlov hrustanec in prostovoljno pogoltnol gorko juho; potém je tudi pod srcem začul Mamet s svojim tankim nšesom nekaj živega, prsti na nogah so se krčevito skrčili, mrtva roka se je privzdignola, povelja po zraku, kakor bi koga odganjala ali pa po muhi mahnola, a zopet je padla na pesek; nató so se odprle tudi oči na trenotek in ustni ste nekaj zašepetali. Obrnola sta jo na desni bok proti ognju, a ona je na enkrat sama potegnola kolena in se zježila.

Džuldaš jo je pokril s svojim strganim halatom, in tudi Mamet je slekel svojega in z njim ovil nogi.

„Sedaj si naj odpočije; ona, razumeš, je trudna in bode zaspala . . . st!“

„St!“ ponovil je tiho Mamet in še celó s pestjo pogrozil.

Oba sta sedla na tla, vsak na eno stran spečej in umolknola.

No tu začnú k nesreči na nasprotnem bregu lajati šakali; tulijo in cvilijo na vse mogoče načine; napravili so pravo Sodomo.

„St! vi vragi!“ grozi jim od tukaj Mamet. „Da bi se vam v grlo po sto satanov zaletelo, da bi črna bolezen po sedem koč z vas nadrla, da bi vam . . .“

Mamet preklinja, zmerja; vse kar je znal, prebral je, no vse šepetaje.

„Poglej, poglej, ata, kake dolge lase ima,“ dejal je, ko se je enkrat dovolj nazmerjal, „popolnoma bele, kakor po letu kovil (stipa pennata Pfriendgras).“

Džuldaš je potrdilno kimnol z glavo, češ vidim, rés je!

„A hrbet njen, si li ga videl? Tu so jo oni tako razbili; naj pogubi Allah duše njih mater!“

„Da, dobro so jo opisali na potu.“

„Jaz, ata, veš, jaz je ne bodem tepel. Čemu pretepati jo . . . Pretepati ni dobro, ne treba.“

„Prav imaš . . . St! St!“

Solnce je že pogledalo izza brega in jelo prigrrevati, a oče in sin še vedno sedita in stražita spečo. Bog zna, koliko časa bi bila onadva tako presedela, če bi ona sama ne bila pogledala izpod halata.

Stari Džuldaš in njega sin imela sta odslej dovolj opraviti z najdenko. Ker nista mogla doprašati pravega imena, nazivala sta jo „najdenko“.

Prve dni je največ spala. Probudi se za uro, tudi še manj, sede, pogleda okrog z brezumnimi, ničesar ne izražujočimi očmi, brezcutno použije, kar jej dadó, in zopet leže . . . Potém je jela hoditi, a pamet in rabsodek se jej še vedno nista vrnola.

VI.

Tudi kretanje „najdenino“ bilo je zelo čudno: zdaj se prime z obema rokama za glavo in si začne krepko stiskati sence, zdaj steguje svoji suhi roki pred se, kakor bi kaj prosila, zdaj skoči na enkrat kvišku, kakor bi jo bilo kaj pičilo, ter se spusti v beg, ali slabe noge je še ne drže zadosti: beži kakih dvajset korakov in — zvali se v pesek.

Samo enkrat je naredila nekaj pametnega. Pokazala je z roko na vodo. Mamet je menil, da hoče piti, in peljal jo je sam k njej. Šla je do kolen v reko in začela si umivati lase. Umiva jih in Mamet jej pomaga. Lasje so postali čisti kakor svila, zabliskali so se na solnci. Zagledal se je mladi ribič, prebiraje s prsti te nevidene kódre . . . „Daj,“ mislil si je, „naj še njo umijem,“ a najdenka je jela na enkrat bitti z rokama ter zakričala divje, presunljivo, kakor preplašena šakalka. Mamet se je prestrašil njenega krika.

„Počasi golobček, ne šali se še z njo!“ posvaril ga je starček. „Vidiš, ona še ni pri pameti. Rés, da pameti ženskam ni ravno veliko treba, no vendar počasi. Morebiti jej bo to s časoma prešlo — Bog daj!“

Toda dolgo ni se jej vrnola pamet. Najdenka je postala mirnejša. Sama je jela razbirati, kdaj je čas jesti, kdaj spati. Jela je tudi razločevati očeta od sina, razumevati celó Mametovo laskanje. Tudi na telesu se je jela popravljati, in udarci po hrbtu in plečih zagladili so se do malega vsi.

Oče in sin sta stregla svoje najdenki, kolikor sta mogla. Pokazivala sta jej nalovljene ribe, jemala jo s seboj obirat vrše, naredila piščalko iz trsta. Mamet jej je nabral dvojne koravde iz belih školjk.

Vedno sta hotela, da bi izpregovorila, ali besede nista mogla izvelči iz nje. Najdenka molči in to je vse.

Toda čemu naj ona govori? Ni Mamet ne bi bil razumel ničesa po rusko, ne Džuldaš.

To je, sin si je vsaj mislil tako, da oče njegov, starec tudi ničesa po rusko ne razume.

„Da bi vsaj izpregovorila,“ mislita si oba. „Vrnol bi se jej takoj jezik, naučila bi se po našem, a tako brez govora, dasiravno pokorna, je vendar le nekako dolgočasna, podobna gomili.“

Naredila sta zá-njo posebni šotor, dalje od brega, v največjej gošči, da bi je, če pridejo tujci na čolnih, ne zapazili. In rés, prišle so že dvakrat mimo ladije s tovari in buharskimi kupei iz Čardžuja ter so nočevali na bregu, no nobedenkrat ni se pokazal Mamet, ampak sedel je lepo v šotoru in stregel svoje najdenki.

Z ene ladije zamenjal je Džuldaš dojno ovco za ribe, — in to živinče ni bilo po ceni, — a neko noč izmuznol je Mamet rudeč robec

iz čolna in ga je potem sam zjutraj pomagal iskati, kakor da bi to ne bilo delo njegovih rok.

Kolika radost bila je obema, ko sta po odhodu čolnov navezala ta robec najdenki na glavo. Onadva sta ga navezala po svoje, no bržkone ne lepo; kajti najdenka je odbila brezčutno Mametovi roki ter si ga obvezala po svoje.

Mamet se je grohotal, skakal kakor kozel okoli nje, hodil v stran, vsedal se in gledal, ne odvrčajoč očij, stari Džuldaš pa je stresal z glavo.

No najdenka se je okrepčavala od tedna do tedna. Hrane je bilo dovolj, spanja tudi. Spoznala pa še svojega položaja ni, česar je še bilo treba! Telo je postajalo okroglo, lice lepo rudeče. Enkrat je zgrabila pud (pud = 16·38 kg) težkega soma pod škrge in ga zagnala tako, da bi ga sam Mamet ne bil mogel takó. Samo njene oči niso bile lepe; bile so kakor steklene; iz njih ni odsevala niti radost niti gorjé. Mladi divjak se je izogibal instinktivno tega mrtvega, hladnega pogleda, in k čuvstvu njegove strastne, vroče ljubezni jelo se je primešavati nekaj podobnega praznovernemu strahu pred bitjem, ki ni od „tega sveta“, poslanim od neba.

(Dalje pride.)

Pesni mladeniške ljubezni.

13.

Sladko sem nocój počival
Milozlate sanje snival
Tebe gledal sem devica
Sreca mojega kraljica,

Ko pred hišo si sedela
Milo pesmico tam pela
Šopek si iz rožic vila
Zraven tiho govorila:

„Oh kakó sem pač vesela
Ko ga zopet bom objela,
Saj že tam po cvetni trati
Zdaj prihaja ljubček zlati.“

Sladko sem nocój počival
Milozlate sanje snival
Oh da sanje tako zale
Pač nikdar bi ne nehale.

14.

V sladkih sanjah deva moja
Gledal sem te brez pokoja,
Ná-me ti si vid uprla
Z blagim me očesom zrla

Lica tvoja zarudela
Kakor solnce so blestela,
Ustni mali, nežni, zali
Pa na smeh ste se držali.

Ves očaran sem te gledal
Nič ti rekel, nič povedal
Pač za roko pa prijel te
Nežno in gorkó objel te.

In v objetji dolgo časa
Stala sva oba brez glasa
Slednjíc si me poljubila
S tem pa me iz sanj vzbudila. —

Oh da take pač bi sanje
Vedno mi sladile spanje,
Nikdar, nikdar ne nehale
Vedno le naprej trajale.

15.

V sanjah spet sva skupaj bila
Nežno se, gorkó ljubila,
Ti pri meni si slonela
Poljubljuje me, mi dela:

„Ljubček moj! kako si krasen,
Tvoj pogled, kako je jasen,
Oh še bolj očesci tvoji
Ste ognjeni kakor moji.“

A jaz nežno sem prijel te
Nežno in gorkó objel te,
Lica tvoja sem poljubil
In s prisego ti obljubil:

Da do smrti srce moje
Bilo bo mi le za tvoje
In da zvest ostanem vedno
Tebi zdaj in uro slednjo.

A. Pin.

Popotnik.

Oj, to je lepó, življenje mladó
Povsodi nasproti mi sije;
A meni bridkó je, tesnó in težkó
In solze okó mi to lije!

Potoček srebern, oj mala vodá,
Stokrat ti je boljše od mene;
Ti nimaš ne čuta, ti nimaš srca
In nič te v obupnost ne žene.

Kdor nima srca, veselo živi,
Ker brata obup ga ne gane;
Naj v revščini mrje, naj le trpi,
Kdo zdaj mu zaceli še rane?

Cvetice pomladne, pač blagor je vam,
Ko vsakdo na vas se ozira;
In vedno in vedno prilivajo vam,
Da ktera počasi ne shira.

A človek pa bodi nesrečen, trpéč,
Kdo tebe, povej mi, pogleda?
Za revo, za bedo je solze ni več —
A vedno je večja še beda!

Popotnik sem mlad, na daleč okrog
Poznajo vasi me in mesta;
Slučajno li je, da vedno le v stok,
V trpljenje pripelje me cesta?

Na slami gnilobni leži siromak,
In jedva in jedva še diha;
Njegov gospodar, možiček še jak
Pa v masti mi težko sopiha.

Sirota mi stopa po mestu sama,
Pač bridko ta revica plaka!
Se smeje jej v svili bogata gospá
In mimo prevzetno koraka.

In slepec na robu kamnenem sedi,
Oj, tužna ga pesen pretresa.
Mladeneč naperjen pa mimo hiti,
Za-nj nima, oj nima očesa!

Popotnik sem mlad, na daleč okrog
Poznajo vasi me in mesta;
Slučajno pač ni, da vedno le v stok
V trpljenje pripelje me cesta!

J. Kostanjevec.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

55. Človek vraga služil.

Tak je bil jen sluga pak je nigdi ni mogel dobiti službu. Onda je rekel, da bi došel isti vrag, ja bi ga išel služit. Onda je išel iz varaša vun, pak se je stal z jednim človekom a to je bil vrag vu spodobi človečoj. Onda je rekel vrag slugi: kam ideš? Sluga odgovori: idem službe prosit. A vrag ga pita: bi li ti štel k meni iti služit? Odgovori sluga: da bi isti vrag došel, ja bi ga išel služit. Ovi odidu i sluga se pogodi. Vrag mu je rekel, nek ga leto dan služ, da mu dá, kaj god hoče. Onda mu vrag da jedne coklje pak mu reče: kad ove coklje rezdereš, onda ti bude leto. Sluga je bil pri konji' za kučiša pak je vozil s konji drva iz šume. Jeden put je peljal drva pak je na jeni kobili jahal pak ju je tukel strašno jako. Onda mu je rekla ta kobila: zakaj ti mene tak jako biješ? jeli ti znaš, kaj sem ja tebi? Sluga odgovori: je, kaj bi ja znal? Onda mu je rekla kobila: ja sem tvoja krstna kuma, ja sem tebe s krsta zdigla; pak kaj je tebe sim doneslo služit, s tebe nigdar dobro ne bu, pak si se ti pogodil, da ti bude onda leto, kad te coklje rezdereš; toga ti nigdar ne bu, ar su ti to železni coklji, pak kaj po danu rezdereš, to ti po noči vragi nazaj prikujeju. Nek znaš ti kaj? kad peš spat, ti coklje v gnoj zakopaj, tak da vrage ne du za nje znali, pa kad bumo išli po drva, onda je daš meni na noge, ja je hitro rezderem pak gda budu imeli luknju, mam reči, da ti naj dá onu vreču, koja za vrati visi, i onda punu vreču onoga smetja, koje je za vrati. Sluga ju posluhne i onda gda su več coklji luknju imeli, reče on vragu: moje je leto van, ja te duže ne čem služiti. Vrag mu je onda rekel: pak kaj hočeš za plaču? Sluga mu je rekel: ja penez ne čem, nek ti meni dej onu vreču, koja za vrati visi i punu vreču zmetinja, koje je za vrati. Onda je vrag rekel: ja pak toga ne dam. Onda je sluga rekel: mi smo se tak pogodili, da kaj bum ja prosil, da ti meni moraš dati. Nisu se mogli pogoditi. Onda su se išli k šepavomu vragu tužit. Šepavi vrag je dosudil, da mu je vrag moral dati zmetinje. S tim odide sluga, ali mu je vrag napravil, da se je tri dni kajkud po trnju trudil, a ni mogel nikam na put dojt, nek je po trnju bludil. Onda kak je hodil prvi den, prosil je Boga, da bi mu dal najti barem jen zeksar, da gda bi došel do oštarije, da bi si kupil kruha, ali neje nikaj našel. Kak je hodil drugi den, prosil je Kristuša, da bi mu dal najti jen zeksar, ali neje nikaj našel. Trejti den je prosil svetoga Petra i onda je našel zeksar. Vezda dojde

na veliko veliko polje i tam je spazil jeno drevo. Ide on pod to drevo i misli si: zakaj ja tak težko nosim to vreču s tim zmetinjem, kaj bi to meni hasnilo. Vezda on resiplje to zmetinje pod to drevo pak si legne i jako zaspi. Gda se je prebudil, najde okoli sebe same ovce; to su bile duše, koje je s pekla donesel i koje su iz onoga zmetinja postale. Vezda se on zgleda po polju na daleko, spazi jenoga človeka, koj je k njemu bliže išel. Dojde tej človek do njega pak mu veli: kaj delaš s timi ovcami? Ov mu odgovori: kaj bi delal? nikaj. Pita ga: pak jeli bi ti htel te ovce prodati? Odgovori: zakaj ne, samo hočem znati predi, gdo si ti. Odgovori ov: ja sem Bog. Sluga odgovori: ja tebi ne dam, ti meni nisi dal najti zeksar. Bog odide. Hitro za tim dojde drugi človek pak ga ov pita, jeli bi htel ovce prodati. Sluga ga popita: gdo si ti? Ov odgovori: ja sem Kristuš. Sluga mu je onda rekel: ja ni tebi ne dam, ti meni nisi dal, da bi ja zeksar našel. Vezda dojde trejti človek pak ga pita: kaj delaš s temi ovcami? On mu odgovori: sedim med njimi. Pak ga pita: hočeš li je prodati? Sluga mu je rekel: zakaj ni? samo očem znati, gdo si ti. On veli: ja sem sveti Peter. Vezda veli sluga: no, tebi je dam, ti si meni dal, da sem ja našel zeksar. Vezda ga pita sveti Peter: pak kaj očeš za nje imeti? Sluga veli: jeno malo mošnjicu s penezi, kaj bum iz nje navek trošil i navek bu puna penez, pak onda žveglicu, gda bum igral, kaj bu saki tancel; pak kolca, gda bum vu žveglu igral, kaj budu sama bežala. Onda mu je Peter rekel: to vse dobiš, samo idi tam vu onu oštariju. Peter je odtiral ovce a sluga išel dalje. Vezda je našel jenu malu mošnjicu punu penez, zgleda se okolo, jeli ne bi gdo bil, kaj bi ju zgubil, ali se zmishi pa hajd ž njum vu krčmu. Tam je pil i jel, ali gda je vun došel, mošnjica je opet bila puna. Vezda ide dalje, najde žveglicu pak je počel vu nju igrati, a jen pop se je mimo pelal pak je duknul s kol i tancel tak dugo po trnju, dok se je ves zdrapal. Vezda ide dalje pak najde kolca i počne igrati a kolca bežati. Dojde vu jen varaš pak ide vu jenu oštariju. Tam je čez noč prespal a kolca je imel na dvorišču. Ov oštarijaš je imel dve čeri pak v jutro kak su se stale, išle su glet ta kolca pak su se prijele za kolca pak su se ni mogle v kraj odtrči. Onda se stane sluga pak na kolca sede i odpela se a puce so za njim morale bežati. Vezda se staneju z jenim husarom, on je štel puce vudriti pak se je za puce prijel a ni se mogel v kraj odtrči, onda je i on bežal za kolci. Vezda dojdeju do jenoga sela i tam je baba kruh v peč metala. Ona spazi ove pak beži za njimi, vudri husara z lopatom pak se i ona z lopatom prijela i tak su 'si bežali za kolci. Onda su došli vu jen varaš, tam je bil jen kralj, koj je imel dve čeri, pak se je mlajša nigdar ni štela nasmejati, a kralj je rezglasil, da gdo njegovo čer na smeh natira, da dobi nju za ženu i pol kraljestva. Vezda

se ov najavi, bi li on smel iti, i njemu bilo je dopušćeno. On je išel i igral vu žveglu, a kola su bežala a puce za koli a husar za pucami, a baba z lopatom za husarom, i onda se je ona nasmejala, a sluga je dobil pol kraljestva i kraljevu ćer za ženu i još vezda živi ž njom, ako ni vumrel.

56. Ribar Dudelde.

(Blizu Križevca.)

Vu staro vreme živeli su muž i žena. Muž je bil ribar i zval se je Dudelde. Bili su takvi siromaki, da nisu niti hižu imali, nek su vu huti iz desek prez sakoga obloka živeli. Dudelde bil je itak zadovolen ali negva žena bila je nezadovolna. Jeden put stali su oni obodva pred vrati svoje kolibe, onda je ona rekla: da bi mi barem onakvu hižu imali, kak je ona najgorša! ali ti si prelen pak nećeš delati kak drugi. Dudelde pak je pital: kak? kaj ja ne delam, kaj se ne stajem rano i lovim celi den ribe? Drugo jutro stal se je Dudelde rano i išel je ribe lovit. Celi den lovil je i neje nikaj vlovil. Kad je več ćisto kmica bila, vlovil je jednu malu ribicu a ona pričela je ovak prositi: naj me, dragi Dudelde, sobum zeti; kaj si z menum pomoreš? ja sem tak mala. On zel je ribu i hitil ju vu vodu. Riba mu je pak rekla: kad buš kaj štel imati, dojdi samo sim pak reći: riba riba vu toj vodi! i ja ti budem pomogla. On si je mislil: to je dobro, ja sad taki nekaj trebam. Taki je krićal: riba riba vu toj vodi! Riba ga je taki zapitala: kaj hoćeš Dudelde? On pak je rekel: ja bi rad z mojum ženum, da z naše hute lepi grad ze vsem kaj treba postane. Ribica mu je rekla: idi dimo, tvoja huta je takov grad. On bežal je dimo i ne je se mogel dosta lepote nagledeti. Ali kak je to ženi povedal, rekla je ona: ali hiža je dost lepa, ali oprave nemamo nikakve, zato idi tam i prosi za nje. Drugo jutro odišel je pak tam i rekel: ribica ribica vu toj vodi! Riba ga je zapitala, kaj hoće, a on je rekel: ja i moja žena hoćemo lepe oprave imati. Kad je dimo došel, komaj je svoju ženu prepoznal, kak je oblećena bila. Onda mu je ona rekla: idi pak prosi jednu kištu punu penez, barem bunno gospodski živeli. Taki je išel i rekel: riba riba vu toj vodi! Riba ga je zapitala kaj hoće. On je rekel: jednu kištu penez. Onda mu je riba rekla: nek ti bude. Dugo su sad z onemi penezi živeli, onda je pak ona pričela i rekla mu je: idi i prosi, da budeš grof. On je išel i pak je krićal: riba riba vu toj vodi! Riba ga je pak zapitala: kaj hoćeš, dragi Dudelde? On pak je rekel: ja bi rad grof bil. Riba je rekla: idi, kajti već si. Sad su se grof i grofica navek vozili vu varaš kralju, kajti pak se nisu znali ponašati, tak su je oni zesmehavali. Pak grofica toga neje mogla trpeti pak mu je rekla: idi i reći, da hoćeš

kral biti. On je išel i prosil a riba mu je rekla: nek ti bude, ti si kral. Kad je dimo došel, več su ga čekali doma generali i ministri, a na negvoj i na ženinoj glavi bila je koruna. Kad su dugo tak živeli, čula je negva žena, da i carov ima na svetu, zato mu je rekla: idi i reči, da hočeš najveksi car na svetu biti. Kad je tam došel, postal je i to. Sad je na negvem dvoru sega na svetu bilo. Kajti pak je navek dešč curel, rekla je, nek on ide prosit, da kaj god bu ona štela narediti. Kad je to riba čula, rekla je: ti toga s tvojum ženum ne dobiš, nek kajti ste navek nezadovolni, budete vi, kaj ste i predi bili, siromaki. Kad je dimo došel, našel je 'se staro doma.

57. Mati i bedasti sin.

(Križevci.)

Bila je jeden put jedna mati pak je imela jednoga sina koj je jako bedast bil. Jednu nedelu rekla mu je ona: sinek, ja idem vu cirkvu a ti pazi, da juha ne skipi z lonca van. Gda bude juha kipela, dojdi mi povedat. Mati je odišla vu cirkvu a on ostal je doma. Gda je juha z lonca van pričela kipeti, odišel je on vu cirkvu pak si je stal na vrata i pričel kričati: mamica, juha kipi. Gda je mati domov došla, rekla mu je: ti si sinek bedak, gda se kaj takvoga dogodi, moraš dojti k meni pak mi vu vuho povedati. Drugu nedelu rekla mu je opet: pazi, da nigdo slaninu ne odnese, kajti bude došla zima pak bude to 'se odnesla. Kak je mati odišla, došel je jeden betežni človek prosit. Bedak ov mislil je, da je to zima pak je zato taki odišel na najže pak je 'su slaninu pobral i prikazal, a bogee je onda s slaninum odišel. Gda je mati domov došla, taki je on počel kričati: mamica, zima je ovde bila i 'su je slaninu odnesla. Mati mu je na to rekla: ako buš ti još jeden put tak bedast, ja te budem od sebe sterala. Pak je mati vu nedelu vu cirkvu odišla pak mu je rekla: ti dojučas, dok ja domov dojdem, vu pivnicu odidi pak vina natoči, da budemo pili, ali naj zabiti pipu zapreti, drugač bi vino van scurelo. On je odišel vu pivnicu pak je natočil dva poliča vina a pipu pustil je odprtu. Gda je vre gore bil, zmislil se je, da je pipa odprta. Friško odišel je dole, ali več je 'se vino scurelo bilo. Poleg vrat su stala vreča z melum, zato on taki zgrabil je nje i hitil melu vu vino. Vezda se je to 'se tak zmešalo, da je v pivnici sam žganec bil. Vezda je došla mati domov i gda je spazila, zgrabila je jeden veliki kolec i ž njim ga je pričela mlatiti. Nato zbetežal je on i dugo je ležal, dok je nazad ozdravel. Došel je do toga vremena vuzem, on još neje smel vu cirkvu iti; zato je samo njegova mati išla. Rekla mu je, da naj pazi, da se doma nikaj ne dogodi. Na jeden put vužgala se je hiža, a on onak kak je betežen bil, odbežal je

vu cirkvu pak je materi vu vuho rekel: mamica, hiža gori. Onda je ona rekla: vezda kriči vezda, a ne kak si predi kričal. Gda im je hiža zgorela, mati je na stan odišla, kajti je nekaj penez imela pak je za druge ljudi delala a sina sterala je, nek ide okolo prosit, pak kajti mu je na put jednu pogaču spekla i dala i rekla mu je: gda kaj takvoga dobiš, to vtekni vu žep. On je išel okolo i prosil, pak je pri jednom oštarijašu holbu vina dobil, to si je on vu žep zlejal. Došel je domov pak je rekel: mamica, ja sem holbu vina dobil. Ona ga je onda pitala: a gde ti je? On pak je rekel: vu žepu. Onda mu je mati rekla: gda kaj takvoga dobiš, to vu flašu deni. Onda je on dale išel prosit pak je dobil jednoga kruha. Njega je tural vu jednu flašu tak dugo, dok se je kruh razdrobil a flaša potrla. Došel je domov pak je 'se povedal. Vezda mu je mati rekla: ako kaj takvoga dobiš, to vu torbu vtekni. Gda je tak dale prosil, dobil je jedno tele, to je štel vu torbu stisnuti, nu kajti se ni dalo, potrgale su mu se noge i tele je vrknulo, a on ga je hitil. Gda je pak domov došel, rekla mu je mati: gda kaj takvoga dobiš, to moraš na dretu deti pak domov dopelati. Pak je prosil i dobil jednoga putra, putra zavezal je za dretu pak ga je pričel voziti po putu, pak je jako sunce grelo, rastopil se je puter pak nikaj neje drugo ostalo kak dreta. Gda je domov došel, rekla mu je mati: gda kaj takvoga dobiš, to vu papir zamotaj pak onak donesi. Išel je i dobil deset puranskih jajec. Te je lepo vu papir zamotal i vu torbu del. 'Sa su se zdobila i gda je dimo došel, rekel je: mamica, ja se bum ženil. Ona mu je rekla, da onda, gda spameten postane, predi ne. Onda mu još rekla: gda kaj takvoga dobiš, to deni vu košaricu. On je išel dugo okolo i komaj je dobil košaricu grozdja. To je srečno domov donesel. Onda je mati rekla: vezda si spameten, vezda se moreš ženiti. Idi lepo vu cirkvu pak hiči okolo oči, na koju opadnu oči, z onum se budeš oženil. On je friško odišel k mesaru i kupil si je volovske oči. Došel je ž njimi vu cirkvu i hitil jedno oko, ali pogodil je na oltaru jednoga sveca, koj se je dole zrušil i jednoga človeka ranil. Hitil je drugo oko, ono je opalo na jednu ciganicu. On je taki k njoj išel i odpelal ju pak joj je povedal 'se. Onda je taki ž njum k materi odišel i rekel: to bude moja žena, na nju je oko opalo. Mati ga je onda sterala od sebe, a on se je oženil z onum ciganicum i bile su gosti, da ne bilo kaj na vilice nabosti.

O našem literarnem gospodarstvu.

Spisal *France Podgornik.*

II.

Gledé na draginjo naše literature očitalo se je večkrat celó pisateljém, kakor da bi oni kdo vé kakega dobička iskali ali celó imeli pri svojih delih. O gmotnem zaslužku slovenskih literatov smo mi že dovolj obširno in razločno govorili, in zavračamo očitánje o dobičkolovstvu teh narodnih delavcev kot največjo neresnico in krivico. Dokazov, da bi mogli oni, keđar kako svoje delo tiskajo in izdajo na svoje stroške, napraviti izdatno kupčijo, v dejanji nikjer ne nahajamo, kako pa je z njih nagrado od druge strani, ni tú več slovke potratiti. Dobiček, če ga je kodi zaslediti, morali bi v prvej vrsti pri knjigarjih, oziroma založnikih iskati. Knjižni trgovci zahtevajo preveč odstotkov; to pa zató, ker premalo naših literarnih izdelkov pospečajo in ker tudi na to stran nismo organizovani.

Naša literarna podjetja že zaradi tiska samega veliko trpé, ker niso edina, da bi s tiskarnami napravila ugodne pogodbe. Ali ni to največji nered in škodljiva, nikjer ne opravičena potrata, da dajejo Slovenci svoje literarno blagó tiskati vsaj v dvanajsterih, da ne rečemo več tiskarnicah. Najmanj pa je opravičevati, da se še v Ljubljani, kjer je celó nekaj domačih večjih tiskarnic, ne morejo zjediniti po pogodbi z enim in istim takim podjetništvom. Tú je zopet zgled družba sv. Mohorja, kterej ni možno toliko knjig po najnižjej ceni izdajati samo vsled velikega števila naročnikov, ampak tudi zaradi tega, da si je že pred leti priredila lastno tiskarno z vsemi potrebnimi pripravami vred. Res se ravnamo po zakonu konkurence in dajemo v tisk, kjer so ugodnejše ponudbe. Ravno v Ljubljani se vidi, da vsled nižje tiskovne cene dobivajo celó tuji tiskarji prednost pred domačimi. Mi v tem drugega ne obžalujemo, kakor domačo neokretnost in nedostatnost enakih domačih obrtnij, ki bi mogle vsaj na podstavi kakega sporazumljenja tujce izpodrinoti. V Gorici na pr. nimajo Slovenci doslej svoje tiskarne, in jim vsled tega vest drugega ne zapoveduje, kakor hoditi tja, kjer je ceneje.

Da bi mogle slovenske tiskarne s slovenskim delom obstajati, dokazujejo dosedanje tiskarne slovenskih podjetništev. Da bi narod bolje vzpeval, ko bi si sam na delnice snoval tiskarne, je že tudi dejanski dokaz v tem, kakor deluje na pr. „Narodna tiskarna“ v Ljubljani, ktera je tudi na delnice osnovana. Veliko bi pridobili že s tem, da bi se v vseh slovenskih pokrajinah zjediniли za lastne tiskarne na delnice.

Tako bi ne bilo treba dajati zaslužka tujcem, ki z našim delom obogatijo, potem pa to bogastvo v narodovo škodo porabljajo in proti nam z narodnimi in političnimi nasprotniki skupno postopajo. Tú in tam bi se dobilo polagoma toliko dela, da bi delniški odstotki ne bili preslabi. Uzor pa bi bil, ko bi se ustanovilo eno samo delniško tiskarsko društvo za vse pokrajine, katerim bi isto društvo dalo tiskarske podružnice. Dosedanje slovenske, vzlasti delniške tiskarne naj bi se kakor si bodi s tem društvom spojile, bodi si, da bi dale svoje dosedanje stroje in priprave v eno glavno tiskarno, ali pa da bi postale podružnice glavnej tiskarni delniškega društva, če so namreč zaradi ročnosti in deljenja potrebne. Koliko na boljšem bi bili za tisk v Ljubljani, ko bi tú ena sama, po razmerah velika tiskarna delovala za Slovence!

Na podlagi vseslovenskega skupnega delniškega tiskarskega društva odmerjali bi se delnicam za vse podružne tiskarne enaki odstotki, in večji dohodki kake podružnice dohajali bi v prid manj delujočim tiskarnam pokrajinskim. Delničarji bi imeli vedno boljše in poprek dobre obresti, a narodu slovenskemu bi ostal dobiček domá v domačih rokah. Ker bi se papir utegnil skupno jemati za vse podružnice, bil bi ta in drugi potrebni material iz istega uzroka ceneji. To in ker bi tiskarsko obče društvo ne gledalo kapitalistično na velik dobiček delničarjev, uplivalo bi na ceno literarnega blaga, tudi ko bi ne poštevali drugih dobičkov, ki sledé gledé na ceno iz vseh drugih, doslej nasvetovanih reform. Iz tiskarske uredbe v našem smislu bi pa še naši uredniki in literati imeli postranski dobiček v tem, da bi domači stavci rokopisne črke bolje razumevali, nego se to sedaj godi po tujih tiskarnah, ktere imajo mnogo stavcev, ki v obče slovanskih jezikov ne umejo. Slovensko delniško tiskarsko društvo s previdnim in večjim opravištvom in opravištvenim odborom, izbranim iz rodoljubnih poštenjakov, delovalo bi po svoje srečno na razvoj naše literature; saj bi se poleg cenejšega tiska knjig takoj znižali tiskovni stroški tudi za slovensko časopisje.

Vsa uprava družbe sv. Mohorja mora ostati uzoren zgled za ustanovo takega tiskarskega društva, kterega bi se utegnil v prvej vrsti omikani del naroda po delnicah udeležiti; a tiskarna družbe sv. Mohorja z vso upravo utegne tudi po ustanovitvi in poleg tiskarnic skupnega delniškega društva ostati samostojno podjetje, ker ono z velikanskim svojim delom popolnoma sebi zadostuje in za narod dela tako po ceni, kakor je le želeti na podlagi sedanjega občega gospodarstva.

Nasledek skupne organizacije v literarnem gospodarstvu kazal bi se končno tudi v slovenskem knjigotrštvu. Odprej je umevno, da bi pri povečanem upanju za večje razpečevanje naših knjig njih razpro-

dajalci lažje stopili tudi med založnike naše knjige, a iz istega uzroka tudi razprodajali slovenske proizvode proti manjšim odstotkom. Tudi bi imeli Slovenci večje upanje, če jim domači sinovi knjigarne ustanove tudi v pokrajinskih mestih, kjer bolj tuji gospodarijo; takih domačih knjigarnic pogrešamo namreč doslej na več krajih.

Nastanek samostojno domačih knjigarnic je po dosedanjih razmerah ravno v takih mestih težavno zagovarjati. Ali tolažilo imamo tudi za ta del; kajti osnovne in v obče pomnožene šole dajejo tudi na slovenskih mejah v skupnosti s potrebami odrastlega naroda vedno več opraviła tudi gledé na knjigarne. Saj Slovenci ne kupujejo samo domačih, ampak doslej še v večjej meri knjige v tujem jeziku. Te bi tudi domačinci prodajali, in nadejati se je, da vsled rastoče slovanske literarne uzajemnosti pride tudi na naš trg več slovanske literature, ki bi dohajala v roke narodove najprimernejše iz domačih bukvarnic.

Skupnemu delniškemu tiskarskemu društvu utegnoli bi polagoma pridružiti analogno delniško knjigarsko društvo¹; in ker bi obe društvi služili istemu narodu, utegnoli bi se obe ustanovi združiti v eno samo društvo ter po tej poti zopet doseči upravo družbe sv. Mohorja, koja je udom svojim tiskarna in knjigarna ob enem.

V tem oziru torej ni daljšega pojasnila treba. Da bi se le druga literarno-gospodarska uredba izpolnila, pa bi tudi knjigotrštvo — v tej ali onej obliki — z manjšimi odstotki razprodajalo knjige. To je, da bi bilo že sedaj potreba vsaj éne središčne, najboljše delniške velike knjigarne, koja bi bila v zvezi s trgi drugih, vzlasti slovanskih literatur. Naročila na slovanske knjige se vrše sedaj večinoma od strani pojedincev samih, in stroški so po takej poti preveliki. Omikanci naši pa še večjidel takih potov ne poznajo in zató tudi slovanske literature veliko manj pokupijo, nego bi to storili s posredovanjem večje domače knjigarne, ki bi po novinah še posebej od časa do časa razglašala važnejša nova dela drugih Slovanov. Ista knjigarna bi istotako skrbela, da bi prišlo tudi naših knjig nekaž na slovanski trg. Doslej smo mi sami, ki kupujemo knjige iz drugih slovanskih literatur, a drugi Slovani nam naše knjige med seboj nikakor ne širijo. Še na Hrvatskem, kamor v prvej vrsti literarno težimo, ne izkazujejo nam na literarnem trgu enake uzajemnosti.

Iz založništva središčne knjigarne dobivali bi naposled najceneje tudi narodno knjižnico za naobražence, kakor za priprosto narodovo večino. Delovala bi po takem zaželena knjigarna v probujo našega naroda, a še posebej posredno za literarno uzajemnost slovansko. —

¹ Splošne nasvete o „podjetništvih na slovenskih tleh“ glej članek dne 12. jan. 1885 v „Slovenci“.

Konec poti je vredno, da se spominjamo še posebej bistvenih posledic našega potovanja. Književnost iz preteklosti v odbranih oddelkih naj se ponatiskuje, ker podučuje narod za nizko ceno in vsaja plodovite misli pisateljem za nove izdelke. Za sedanost je jako koristen ogledni časopis, ki bi nas seznanjal z važnejšo vsebino in njenim jedrom v vsem, kar se stvarja v naši literaturi od dne do dne. Ker nima poslednja nobene prave zveze, vzlasti v časopisji, med seboj, naj oglednik tudi presoja po vrednosti sedanjo literaturo. Zaradi brezvezja v časnikarstvu nastalo je in se vzdržuje nekaj časnikov brez potrebe, kateri se morajo tedaj izbrisati iz imenika koristnih in neizogibno potrebnih podjetij. To je toliko bolj usiljeno, ker so pojedini naročniki preobloženi, da ne morejo kupovati knjig, katerih razvoj vsled tega zaostaja. Sosebno pa je narodova dolžnost zahtevati, da se razumništvu in manj izobraženemu narodu literarna hrana strogo deli po snovi in jeziku. Gledé na poslednji se morajo naobrazenci nekoliko udati na korist narodove večine. Ta naj dobi v najbolj zaostalem in nerazvitem delu svoj posebni list po najnižjej ceni. Po tej poti, da dobi vsak del naroda svoj najprikladnejši list, pospenja se narod tudi najizdatnejše do obče zavesti in si privarči ob enem iz svojih dohodkov nekaj za pouk iz knjig, ktere že vsled večje razprodaje postanejo ceneje. Za nižjo ceno naj pa ves narod še posebej skrbi z ustanovo lastnega delniškega tiskarskega in kedar možno, tudi delniškega knjigarskega društva. Vsled skupnosti teh prenaredb mora nastati boljše razmerje med pisatelji, tiskarji in knjigarji ter med občinstvom navzgor in navzdol.

To je jedro našega kritičnega razgovora. Onim pa, ki so v narodno-gospodarskih razpravah vajeni tehnične terminologije, in še bolj onim, ki bi morda dvomili, ali smo se držali strogo narodno-gospodarskih načel in zakonov v tem spisu, povemo bistvo te razprave lahko tudi drugače.

Prejšnja literatura, ktero nam je možno dobivati za nižjo gospodarsko ceno, služi ne samo v pouk v obče, ampak še posebej kot kapital, kateremu pridružimo nauke, iz šole in po tujih knjigah zajete, da tako s podvojeno pomočjo povečamo našo produktivnost, posebno tudi pisateljsko plodovitost za nove literarne proizvode. Enotnost v načelih nam prepoveduje tudi praktično vsako brezpotrebno varijacijo literarnih podjetij nasproti enotnemu trgu enega in istega naroda, ki je vrhu tega

omejen. Ravno zato pa dopuščamo deljenje opravil in podjetij ali diversifikacije samo toliko, kolikor je naš omejeni literarni trg dovoli. Konkurenca, dokler samo drami in vzpodbuja za izdelovanje boljšega literarnega blaga, je dobra, drugače pa je ona neizogibno zlo, kterega se sicer tudi Slovenci ne morejo z lahka ognoti sredi sedanje obče ekonomije. Zato smo v polajšanje tega zla sprejeli po analogiji že sedaj tudi med Slovenci ustanovljenih gospodarskih podjetij, da se narod organizuje in v literarni kupčiji tekmuje brez medsebojnega izpodkopavanja. Po tej poti ali če ne drugače, vsaj z omejeno konkurenco izogne se naše literarno gospodarstvo kolikor toliko krizam, ktere so doslej pri nas bolj ali manj akutne in permanentne gledé na literarne delavce, literarne podjetnike in literarne konsumente. Ob enem podjetja na akcije ali delnice znižujejo ceno literarnim produktom in lajšajo sedanje neugodnosti s tem, da se postavljena cena bliža pravej vrednosti. Kljub znižani ceni se po takej uredbi rentabilnost literarnih podjetnikov veča in množi, in vsled tega utegnejo literarni delavci, osobito ko bi še koalicijsko postopali, doseči svojemu delu pristojnejše plačilo. Tako se prikaže približna harmonija med delavci ali pravimi producenti, kapitalisti ali podjetniki in narodom kot skupnim konsumentom literarne domače industrije. Približanje cene pravej vrednosti pa je cilj in najboljše znamenje prave politike v nacionalnej ekonomiji, in kakor smo omenili, morajo priti tudi literati do primernejše plače za svoj trud. S tem pa smo theoretičnim in praktičnim strogim ekonomom, če so odkritosrčni, dovolj korenito in jasno govorili.

Od kritike in theoretično utrjenih pozitivnih zahtev do izvršenja takih nasvetov pa je dolga pot, sosebnó v literarno-gospodarskem oboru, kjer gospoduje monopol silovitejšé, nego drugod. Monopolska so dosedanja podjetja tudi v literarnem gospodarstvu slovenskem. Ta podjetja — opravičena ali ne — so se bolj ali manj ukoreninila iz raznih uzrokov, in narod jih tu pa tam podpira ne toliko iz potrebe, kolikor pa iz navade. Podjetništva pa imajo poseben, kolikor toliko tudi gmoten interes na tem, da ne razpadejo njih naredbe in ustanove. Največjo trdnjavo za monopol pa jim zidajo naročniki in v obče kupovalci. Brez monopola tedaj prav za prav niso na pr. tudi oni slovenski listi, ki si delajo v enem in istem pogledu konkurenco in je njih moč zavisna od pridobljenih naročnikov. Rés je, da poslednji bolj ali manj naglo odpadejo, ako se list vidno slabša ali pa izpreminja na pr. svojo politično barvo. Ali pozabiti ni, da tudi na Slovenskem, kakor smo že rekli, vzdržujejo in podpirajo pojedinci v svojem posebnem interesu ta ali oni list tudi potém, ko bi začasno imeli trpeti nekoliko gmotne izgube. Med tem napenjajo listi vse sile, da bi priborili zopet novih naročnikov. Taki listi, ki se sučejo po raznih vetrovih, utegnejo še

dalje časa životariti in tako narodu škodovati ne samo s pobiranjem naročnin. Nikakor ni torej pričakovati, in mi si tega z daleka ne obetamo, da bi se v tem sestavku utemeljene naredbe in nove terjatve izvršile takoj in na enkrat, bodisi v celoti ali pa samo v pojedinosti.

Kljubu temu pobijamo z vso odločnostjo katero si bodi vrsto quietisma ali onih naukov, ki nam roke vežejo, češ polagoma se samo po sebi zboljša tudi naše literarno gospodarstvo. Iz dosedanjega gibanja je vendar naš narod že toliko skušal, da vé ceniti nekoliko tudi pomen agitacije za skupne namene, in po tem takem je zavest — in že sama zavest o potrebi kake izpremembe velike veljave.

Ravno gledé na gospodarska podjetništva, tedaj tudi gledé na naše literarno gospodarstvo smo politično toliko svobodni, da se moremo organizovati v skupnosti, in bilo bi jako protislovno, povsod hrepeneti po svobodi, tam pa kjer imamo proste roke, ne porabiti iste politične svobode za občekoristne namene. Vse drugo je, poštovati v narodu podjetja, nad katerimi gospodujejo samo ločeni pojedinci ali zasebniki, ali pa računati z ustanovami, katere stvarja in organizuje narod v celoti, tedaj v medsebojnej zavisnosti pojedinih narodovih članov. Samo organizacija poslednje vrste predočuje v resnici narodno-gospodarski kapital v pomenu, da uživa ves narod dobiček od skupnih podjetij. Pot za najprimernejše pridelovanje in izdelovanje tudi v literarnem gospodarstvu smo pa tukaj narodu pokazali, da se zavé, kje mu je pričeti z zboljšbami. Od preustrojbe časopisja je zavisno zboljšanje drugih stranij v literarnem našem gospodarstvu; s časopisjem je torej pričeti.

Kako težaven je tak začetek, razvidno je že iz tega, da bi naši listi nikakor ne sprejeli tega razgovora, ker bi s tem bolj ali manj sami sebe zadeli. Možno je bilo izročiti tako presojevanje edino listu, ki se poteza za kulturne interese slovenskega naroda na popolnoma neutralnih tleh. Še zavesti o potrebnej preustrojni tedaj ni možno z lahka razširiti med narodom pri sedanjih razmerah. Pojedinci pa, dokler ostanejo osamljeni, tudi ne morejo uspešno upirati se brezpotrebnim literarnim podjetjem. Zató so bili tudi večkratni opomini, naj bi se Slovenci ne naročali na tuje liste, sosebnó nasprotnega duha, bolj ali manj brezuspešni. V tem pogledu pomaga edino skupna agitacija po dogovorjenem načrtu, in tako bi morala najprej društva agitovati proti brezpotrebnim listom slovenskim. Najlažja naloga za ta del kaže se učiteljskim društvom, ktera obsezajo skoro vse naše učitelje, in ti bi tako kmalu dosegli, da bi jim služil eden list sam.

Velik udarec bi zadeli listom vsakovrstni sodelavci, ko bi skupno in na enkrat odrekli sopomoč tam, kjer bi se jim pokazala kot obče škodljiva. Ali ravno na to stran razodeva se očitvidna onemoglost, ker

nimamo doslej nobenega pisateljskega društva, katero bi kot tako narekovalo pot literarnemu gospodarjenju.

Tú bi morala učiti Slovence in Slovane „Alliance israélite“ v tolikej meri na dobro stran, kolikor ona judovska zveza škoduje Slovanom in v obče vsem kulturnim narodom na sploh in sosebnó tudi v kvarjenji literature. Slovenci po največ občutimo tú pa tam nestrpljivost kake literarne koterije, ktere bolj zavirajo, nego pa pospešujejo pravo gospodarstvo v našej literaturi. Negalantnega vedenja izvira odtod že toliko, da bi bil za to primeren pogovor v posebnem poglavji, in tako nam ravno od pisateljev ni nič izdatnega pričakovati za preustrojenje literarnega gospodarstva, vsaj toliko časa ne, dokler se ne osnuje obče društvo naših literatov. Najuspešnejše bi delovalo za preustroj našega časopisja vseslovensko politično društvo, ker bi znalo dejanski izvrševati svoje sklepe s primerno agitacijo po vseh slovenskih pokrajinah. Ono bi dajalo enotnejši obraz tudi notranjosti listov, kateri bi vsled tega toliko uspešnejše delovali. Morda pridemo vendar tudi do tega; ali nam ni dolžnost naštevati vseh možnih potov, po katerih bi dospeli do potrebnih izprememb; dovolj, da smo zasledili najhujše rane in razkrili glavno bolezen v tem oboru. Veliko bi pomagal za razširjenje zavesti v našem smislu kritično literarni in politični oglednik, kakor smo ga mi nasvetovali.

Dokler se ne porodi tak obči presojevalec našega skupnega gibanja, ostane zdaj in pozneje najvažnejša naloga slovenskih rodoljubov v tem, da na dalje in veliko intenzivnejše utrjujejo podlago našej literarne ekonomiji. Ona potrebuje v prvej vrsti večji krog konsumentov, teh pa nam je iskati edino v širšem narodu. Ta je treba najprej ustno podučevati in po tej poti pripravljati ga za večji použitek vsakovrstne, temu primerne literature.

Knjige in časnike morajo naobraženci na kmetih, kjer je možno, narodu najprej sami prebirati. Za ta namen so najugodnejša tla v različnih društvih ali kakoršnih si bodi zborih in na priličnih ali navlašč zató sklicanih manjših in večjih shodih. V društvih naj se priprosto zbirajo, pa naj se jim različne stvari razlagajo na ravnost iz knjig in časnikov. Na to stran so naša društva jako nemarna, in neopravičeno gosposko vedenje nasproti prostakom pokvari tu vse. Zató je največja dolžnost narodnih učiteljev, kakor tudi, kjer možno, duhovnikov, da narod podučujejo ustno. V tem pogledu je dala na pr. najlepši zgled doslej na Goriškem čepovanska katoliško-politična čitalnica, kjer po zimi tekmujejo duhovnik, učitelj in še drugi narodni možje, kako bi nedeljo za nedeljo narodu delili zdrave dušne hrane. Politične čitalnice so jako praktične, ker smejo po svojih pravilih po domače razpravljati narod zanimajoča javna in praktična

vprašanja, in bilo bi torej vredno, da bi se namnožile, dosedanje pa v tem smislu tu in tam predrugačile.

Z narodom našim, ki je po letu preobložen z opravili, dá se največ izvršiti po zimi kot najprimernejšem času. Saj tudi crkev porablja za nauk najbolj zimski čas, in v obče bilo bi se učiti od nje, da ne zadostuje po enkrat v letu kak slavnostni govor, naj se izvrši še v tolikem zvunanjem blišči, ampak leto za letom je treba pogostoma utrjevati narod v potrebnem in razširjevati mu ozki obzor. Analogije po crkvenej osnovi in uredbi za občí poduk so najboljše pojasnilo in priporočilo, kako je narod povzdigovati do neznanih, pa njemu potrebnih resnic.

Ker so narodni učitelji z narodom v tesnej zvezi, priporočamo jim lepe besede, ktere jim polaga na srce skušeni rojak, podpisan kot dr. Ahasver v „Kresu“ II. str. 148—151. Narod je treba vedriti, tako vedrenje pa širi tudi pot do večjega trga v našej literaturi, s tem pa do razmernega bogastva in uzajemnega duševnega blagostanja v našem obče literarnem gospodarstvu.

V Gorici, decembra meseca 1884.

O rastlinskem oprafenji.

Spisal *M. Cilenšek.*

III.

Navedene naredbe omogočijo križanje v rastlinstvu; sevéda se vrši to vedno le med pojedinkami iste vrste. Ako se pa pazljivejše oziramo po žukocvetkah, najdemo nalik vetrocvetkam še drugih razmer, ki samolastno oprafenje ne samo otežkočijo, temveč nemožno storé.

Pa poglejmo lepega pomladanskega dne ob potoku hodéc v bližnji gozd! Že do tja smo natrgali lep šopek recimo većinoma rumenih cvetic. Kraj gozda pa so tla celó rudečkasta in skoro ne vemo, bi li gledali ali jeli nov šopek nabirati. Ščasoma se odločimo za poslednje. Kmalu je delo končano in vračajóć se domú budimo spomine na pretekle čase ter ugiblujemo, kako je nekđaj gimnasijski učitelj ubijal nam nemško ali latinsko ime v glavo. A zaman se trudimo. V teku let pobledela so tuja imena, domačih pa niti slišali nismo. Tolažimo se z boljšo bodočnostjo in domú prišedši poiščemo si Pokornyjev prirodopis rastlinstva s podobami v slovenskem prevodu. Po kratkem trudu dobimo

pravo stran, in sedaj zvemo, da se nekdanji „Lungenkraut“¹ zove plučnica. Že pri nabiranju smo opazili, da so cvetlice s prva jasno-rudeče, pozneje pa višnjeve. No mi je ogledujemo zaporedoma in v kratkem smo jih razdelili v dva kupca, in sicer smo se odločili za pestič, ki pri prvem kupci gleda nekoliko iz grla, pri drugem pa dosega polovično dolgot. To se nam vsekako čudno dozdeva, a nimamo pripomočkov, da bi pogledali v skrivnosti prirode.

Blagovoljni čitatelj, tú ti hočem ustreči in razjasniti to razmerje, ki se nahaja samó pri nekterih žužkocvetkah. Si li opazil, da je venec pri nekterih lijast, pri drugih pa stisnen v valjar. Prve nosijo kratek pestič, prašniki pa sedijo ob grlu, z lasmi pokriti.

Na drugem kupci imaš vse tiste, kojih venec je h kratu stisnen in nizdol cevast. Prašniki so pričvrščeni ob sredi, grlo pa nekoliko zapira betičasta brazda pestičeva. Cveti so torej popolni ter se razcvitajo istočasno.

Misli si, žuželka, vsedši se na kratkovratni cvet, skuša priti do medovnika. Pri tem se dotakne visoko stoječih prašnikov ter si prikleji nekoliko prašnih zrnec. Dokončavši svoje opravilo zmuza se iz cveta ter jo popiha na sosednjo cvetko. Ako je ta dolgokratna, torej na prejšnjem mestu brazda namesto prašnikov, dotakne se je, ker sili na isti način navznoter. Ker so dolgo- in kratkovratne cvetlice na rastlinah posebej in ker istočasno cvetó, ni se bati, da bi se ne izvrševalo oprášenje.

Natančne poskušnje so dokazale neovržno, da cvetni prah nizko stoječih prašnikov na dolgokratnej brazdi istega cveta popolnoma brezploden ostaja, na kratkovratnej brazdi sorodnic pa svoj namen doseže. Istotako delujejo visoko stoječi prašniki na dolgokratne brazde sorodnic, ne pa na kratkovratne istega cveta. Vse to nam svedoči, da ako se tudi dogaja oprášenje dvočličnic² po istih pojedinkeh, vendar nima cvetni prah nobenega upliva na brazdo, torej je križanje po žužkih k daljnemu razvoju neobhodno potrebno.

Šopek cvetlic po livadi ob potoku nabranih ti je pač dobro znan. Že za nežne mladosti slišal si je imenovati trobentice in zapomnil si lahko to ime. Oznanjevalke vigredi so, istega letnega časa, kateri nas s svojo bujno močjo v prerodu zemeljskega površja najmočneje veže na se. Tudi te si razvrstil po istem načelu na dve skupini. Cvetni venec je cevast, njega gornji del pa se razprostre na 5 krp, ki so navadno

¹ *Pulmonaria officinalis*.

² Dvočličnice se zovejo take cvetlice, ki nam z ozirom na bistvene dele kažejo dvojno lice, t. j. pojedinke iste vrste z dolgim vratom in kratkimi prašniki in s kratkim vratom pa dolgimi prašniki.

srčaste oblike. Tú imaš dolgovratne, katerih brazda zvedavo iz grla gleda, prašniki pa pri sredi cevi v izbuljenem prostoru sedé; ondi imaš pa kratkovratne, katerih brazde ne vidiš, pač pa tičé prašniki ob čašastem konci ter prikrivajo vhod. To je najlepši primer dvoličnosti! Uspešno oprášenje vrši se samo po žuželkah.

Med domačimi rastlinami ste še dvolični: lan in ajda. Osebito zadnja je prava paša dolinskim bučelam. No saj jih pa tudi že iz daljave vabi po vonji, ki je vsakemu v prijetnem spominu, kdor ga je šetaje se po polji kdaj užival. Tú je tudi občudoval marljivost drobnih živalic ter je opazoval pri nabiranji.

Pa dvoličnost še ni zadovoljila prirode! Kakor da bi darove svoje po nepotrebem delila najneporednejšim udom, stvarila je še troličnost bistvenih delov. Domnevanje bi morda ne bilo neumestno, da mora naprava tedaj najbolj zamotana biti, kedar je del celote v nevarnosti. Za vročega poletja pripetijo se navadno vremenske nezgode najčešče in kdo bi dvomil, da ugonobé neizmerno število raznovrstnih žuželk. In ko bi šle vse po zlu, kaj potém! Odgovor si lahko tolmači vsak.

Znamenita domača rastlina te vrste je krvenka¹, ki raste ob potokih, jarkih in po močvirnih krajih; cvete julija in avgusta. Vzemimo tri pojedinke in jim pregledujemo cvet. V najboljšem slučaju ima prva kratek vrat z brazdo, šest srednjih in šest dolgih prašnikov; druga vrat srednje dolgosti, šest kratkih in šest dolgih prašnikov, in tretja dolg vrat, šest kratkih in šest srednjih prašnikov. Nalik dvoličnicam upliva tudi tú cvetni prah enako dolgih delov na brazdo iste dolgosti. Torej cvet samo tedaj plod rodi, ako pride na pr. prah srednjih prašnikov na brazdo srednje dolgosti.

Nekoliko žužkocvetek je dvodomnih in si ne morejo liki vetrocvetke pomagati same; ker pa prahú tudi veter ne raznaša, je pač umljivo, da dohaja le po žužkih na odmenjeno mu mesto.

Tudi raznočasno razcvitanje enoličnic je porok, da igrajo mrčesi glavno ulogo pri oprásenji. Moško - žensko nahaja se gošče nego žensko - moško. Mislimo si dve pojedinke iste vrste moško - ženskega razcvitanja. Prva razvija ravno brazde, dočim so prašnice že davno prazne. Od kod naj torej pride pomoč! Soséda stoji v moškej dobi, to se pravi, cvetni prah je dozorel, a brazda še ne.

Akoravno sta nameščaj in oblika cvetnih delov pohodu žuželk v obče jako prilična, vendar je podoba cveta odvisna še od drugih pogojev. Nekterih žužkocvetek bistveni deli so tako razredjeni, da ako žuželke izostanejo, cvetni prah sploh ne pride na brazdo; samolastno oprášenje je torej popolnoma nemožno. Pri ugodnejših razmerah dogaja se včasih

¹ Čibríje, *Lythrum Salicaria*.

oprašnje, ako žužki ne pohajajo cvetlic, po prašnikih istega cveta povoljno, a plod ni samo manjši, temveč tudi slabši, da ne more tekmovali z ovim po križanji proizvajanim. O teh razmerah ni možno splošnih zakonov navesti, kajti tú vlada tolika različnost, da obseza skoro vsak cvet zakon zá-se. Zatorej hočemo č. čitatelju predočiti nekoliko zgledov, da si potém more sam pri opazovanji pomagati.

Prezanimive naredbe tičóče se cveta, njega posameznih delov in oprášnja nahajamo pri mošnjicah ali kukavicah¹. Morda ne bode odveč, ako si je ogledamo bliže. Raznobojni, klasasta razcvetja tvarjajoči cveti so nepravilni in se ovajajo po močnem vonji, ki je posebno silen pri ponočnicah. Na cvetu razločamo naslednje dele. Zavojita plodnica nosi ob konci tri navadno rudečkaste liste — zvananji obod, ki ostale dele čeladasto pokrivajo. Med njimi stojita ozka lističa in navzdol tretji — notranjega oboda. Zadnji je največji in na krpe razdeljen. Ná-nj se vsedajo razne muhe in mušice in dojdejo po sokoznaku do vhoda k medovniku, ki se razprostira na dnu v ostrogo zavitega spodnjega lista. Tik nad vhomom pa čepi betičast stvor, prašnik in brazda ob enem. Niti onega niti te ne opazimo dobro s prostim očesom; torej je potrebno, da se poslužimo večala (lupe). Na desni in levi lahko ogledujemo kožnato vrečico, ki je navzdolž razklana. Obe ste napoljeni z zrci v grudico zlepljenimi, zelenkasto-sive barve. To je cvetni prah. Vrečici ste torej prašnici. Grudici ste natakneni na pecelj okončujóč se v pločico, ki stoji v globelici, kljunček zvanaj. Ako se kljunčeka le rahlo dotakneš, klecne navzdol. Globelici ste polni klejaste tekočine.

Veliko veselja ti bode delal sledeči poskus. Kakoršno koli ost, na pr. svinčnikovo, potišči na ravnost v ostrogo. Nedvomno zadeneš ob omenjeni kljunček, ki ga potegneš sebój in pločici se priklejite na ost. Izdereš li svinčnik iz cveta, stojita peclja navpik. Sčasoma pa se polagoma nagibljeta proti koncu in sicer tako dolgo, da sta vzporedna z ostjo. Utakneš li ost s prahom na isti način v drug cvet, zadenete grudici na lepljivo brazdo, ki si ju prisvoji.

Mrčes se vsede na spodnji listič obodov in sokoznak ga vodi do vhoda, kjer trešči z debelo glavo ob kljunček in si prilepi o joj! na oči pločici, cvetni prah noseči na peclji. Kljubu tej sitnosti vendar mrčes ne odjenja, ampak prazni medovnik. Potém se odpravi na drug cvet. Med tem pa se zravnata peclja naprej, in ker istotako leze vá-nj (cvet), buti z njima ob brazdo in se ju iznebi. Od tod vzame zopet napotek s sebój v tretji cvet itd. Gotovo ni ta naprava enovita, a vendar pozročuje, da se oprášnje vrši.

¹ Orchideae.

Naj še omenim neke posebnosti iz tujih dežel. V Meksiki raste vanilja. Presadili so jo tudi na južne azijske otoke. A kako se je čudil svet, ko ni donašala nobenega sadú. Vestno opazovanje v domovini je pokazalo, da križanje oskrbljuje neka mala mušica. Te pa v starem svetu ne nahajamo. No kaj je že vse storila vrtnarjeva roka! Tudi to uganjko je pogodila izvrstno in še dandanes ni drugače.

O kukavicah bi se lahko napisala s tega stališča knjiga, ki bi obsezala vse posameznosti in naprave z ozirom na oprashaenje; a to bi nas vodilo predaleč. Tudi bi se bali opisujóč na dolgo in tanko slične razmere, da bi s tem ne dolgočasili preveč blagovoljnih čitateľjev. Vendar pa ne smemo prezreti še éne domače rastline, katero smo prihranili za zadnje mesto osobito zavoljo tega, ker je mehanizem jako zamotan, in dobro vedóč, da se po lestvi samo klinoma zleze kvišku, navedli smo s prva lažje umljive. Ta sicer nevažna, po suhih mejah, za plotovi in drugje po pustinjah rastoča rastlina imenuje se podražec¹.

Iz plazeče korenike dvigne se enojnato steblo z golimi srčastimi listi, v katerih so pazušice nekako vretenasto nastavljeni cveti, ki se razvijajo navzdol. Na blede-rumenem, močno vonjajočem tulčastem obodu, ki sedi na plodnici, razločamo lahko tri dele. Gornje lijasto grlo, nekoliko ustnato, stisne se navzdol v dolg, cevast vrat, ki se ob dnu kotlasto razširi. V ta kotel štrli šesterovoglata mesnata prizma, ki nosi na glavi brazdo, ob stranéh pa šest prašnic. Notranje površje razven kotla in bistvenih delov je pokrito s togimi lasmi, ki gledajo vsi navznoter in so na to stran tudi gibki, a to samo ob dnu. Cvet se razcvita žensko-moško, in ne poročali bi resnice trdíc, da se samo po sebi umeje, da pohajajo žuželke tudi ta cvet. Obratno, ne vé se, česa iščejo majhne mušice v njem, kajti o médu ni sledú; najbrž je vabi silni vonj sam. Nam je dovolj, da vemo, da male živalice zlezejo v cvet, ki je s prva tako na rastlini pričvrščen, da je vhod obrnen navzgor. Lasje ne delajo sedaj še nobene neprilike gibajóč se proti kotlu. Ne traja dolgo in druga za drugo se zbirajo mušice iskaje sokov. Kedar so iztaknole vse koticke in vse oblizale, napoté se na odhod. Pa o joj! ne gre in ne gre. Tisti lasje, kateri so se jim prej klanjali in upogibali, zastavljajo jim sedaj pot do prostosti. Vse jetnice so jako vznemirjene in begajo sem ter tja. Togi lasje so namreč daljši od premera in ker so živalice slabe, ne morejo s silo na dan. Morda niso zaprte prvokrat, a izkušnja je še ni poučila, kako se treba vesti, kedar „skušnjave“ pritiskajo. Denimo, da je v tej tolpi rés nekoliko nepoboljšljivih, ali jasneje, nekterim se je ljuba prostost kratila že drugi pot. Kaj se namerava s tem!

¹ *Aristolochia clematitis*, ovéc.

Med tem ko stikajo zbegane živalice po kotih, drgnejo se ob brazdo ter odložé ondi cvetni prah, kterege so si nevedé prisvojile v prejšnjem cvetu. Dočim je popolnoma razvita brazda sedaj že oprášena, razvijajo se še prašnice in prostor med njimi in kotlovo steno je tako stisnen, da živalice vá-nj niti ne morejo. Zató je treba poldnevnega potrpljenja, da se žensko zreli cvet nekoliko predrugeči, a potém zasije zopet i jim luč svobode.

Cvet, ki je do zdaj bil ves zamaknen v zenit, jame se poslavljeti od njega ter glavico povešati, dokler ni naštel blizu 180° ter se uprl na vznožje. Brazda je med tem porujavela in se začne rasedati, ni torej več občutna.

Tako prestane žensko stanje in nastopa moška doba. Prašnice se odpirajo polagoma in kotlovo dno se razširja. Mrčes se naleze zopet cvetnega prahu in se odpravlja na odhod, kar mu nobene preglavice več ne dela, ker so se lasje posušili.

Ko je oboje delo končano, nagne se gornja ustna in zapre žuželkam, ki nimajo ničesar več opraviti v cvetu, vhod vá-nj. Rés prav zamotana naredba, ali oprášenje se izvrši tem lažje, ker žužek prišedši v cvet ne more drugače, nego da opravi svoj posel do pičice vestno. Samo v prvi cvet se pritihotapi, ne da bi mu koristil, a v drugi ne več.

Iz vsega lahko posnamemo, da je uzajemnost med žuželkami in cvetlicami v istini nekaj čudnega. Kakor potrebujejo te žužkov, tako ne morejo oni ostati brez rastlinskih sokov. Potreba je torej na obeh straneh. Zató tudi na obeh straneh raznovrstne naprave, da se olajša medsebojno občevanje in se tem lažje svrha doseza. Pa tudi ondi, kjèr se dogaja samolastno oprášenje enoličnic, je uavadna prikazen, da nastopajo vmes i žuželke, ki nekako zboljšavajo seme ter je delajo čvrsteje in krepkeje napram raznovrstnim nezgodam.

Jarnej Francelj.

Jarnej Francelj je rojen na Gorci v občini „Čabraška ves“ dne 19. avg. 1821. in krščen istega dne v župnej cerkvi v Poličanah. Na prelepem griči preživel je Jarnej svoja detinska leta pobirajoč jabelka, hruške, slive, beroč črešnje in grozdje in vozéč svoje mlajše brate. Jarnej je imel namreč tri mlajše brate, ali od teh še živita le Jože in Jakob. Ker je oče Simon v Lišečkej vasi kupil veliko kmetijo, zato se je vsa njegova družina preselila tja. Ali tú se našemu Jarneju ni dopadalo ter je večkrat pobegnil na prelepo Gorco. Šola v Poličanah je bila daleč od doma Jarnejevega; zato in pa tudi radi bolezní, ker so ga bili namreč konji pogazili in kola povozila, začel je Jarnej kesno hoditi v šolo.

Prvo in drugo leto učil se je v Poličanah nekaj slovenski, a tretje leto bilo je vse nemški. Da ni imel prevrlega kateheta, pesnika Val. Orožna, ki je vse slovenski razlagal, postal bi bil prava papiga. Kraj vsega tega podelil pa je našemu Jarneju v Laškem trgu umrli Žuza kot slovensko-bistriški dekan na konci vsakega šolskega leta darilo.

Da bode Jarneja lažje stalo, če bi kot kmet z gosposko opravila imel, dali so ga oče v Celje v šolo v tretji razred, da se nauči nemški. Čeravno ni s početka niti reči razumel v šoli, vendar se v kratkem toliko nemški nauči, da je mogel napredovati; od 108 učencev bil je on osmi ob konci šolskega leta. Ko je Jarnej iz Celja prišel domú, imel je nenadejan izpit pred dobrim očetom iz nemškega jezika. Oče prinesejo namreč na veliko orehovo mizo košarico nemških spisov od grajščinske gospode, in Jarnej je moral čitati ter je sloveniti. Ker pa je to le slabo šlo, zato je naš Jarnej na tem izpitu sijajno propadel in oče odloči poslati ga prihodnje leto v Maribor, da se bolje nemški nauči. Prišedši tedaj prihodnje leto v Maribor k ravnatelju četrtega razreda, ni dal oče svojega Jarneja vpisati v četrti razred, ker so mu bile knjige in risarije predrage, temveč zopet v tretji. Tukaj mu je bil součenec glasoviti Tegetthof, s katerim se je boril za prvo mesto. Po dovršenem šolskem letu v Mariboru položil je Jarnej tudi izpit pred očetom prav dobro in potem se posvetil gospodarstvu.

Po naključbi pride neki zelo siromašen bogoslovec obiskavat Jarnejeve stariše in ta pripoveduje, kako se je s podučevanjem sam šolal. To probudi tudi v Jarneji vroče hrepenenje po šolanji. Ko je svojo željo očetu razodel, obljubi mu oče, da se bode z domačim župnikom g. Hmeljakom o tem porazgovoril. Na svojo žalost moral je Jarnej čuti, da je že prestar in da bi ga v Mariboru in v Celji ne sprejeli na gimnastijo, ali mogoče v Zagrebu ali pa v Karlovcí. A to je bilo očetu

predaleč in zato ni hotel o šolanji na svoje stroške ničesar več čuti, vendar pa mu ni branil iti tja. Oče so dajali vselej, če so kaj prodali, svojim otrokom nektere goldinarje. Na ta način prigospodaril si je bil Jarnej 25 gold. Te denarje so mu dali oče na pot koncem septembra 1830, misleči, da bode, ko jih potrosi, rad prišel nazaj; ali Jarneja ni bilo domú. Gredóč proti Podčetrtku in sv. Petru, hotel je Jarnej v Zagreb; ali ko se približuje Podčetrtku, dostigne ga neki duhovnik in ko mu roko poljubi, vpraša ga prijazno, kdo je in kam ide. Jarnej mu svoj namen razodene in poda mu tudi svoje izvrstno spričevalo; ko je duhovnik prečita, popraša ga, ali ima kako rodbino v Zagrebu. Ko Jarnej to zanika, nagovarja ga, naj gre rajši v Karlovec, ker so tam ravno take šole kakor v Mariboru in Celji. Tudi je v Karlovcu, pravi mu dalje, ravnatelj Podvinski, Slovenec, rodom iz Brežic, in tako bi on tudi pri frančiškanih mogel dobiti hrane, če nima dovoljne podpore od doma. Ta dobri gospod pokaže še našemu Jarneju pot proti Karlovcu, stisne mu v roke dvajsetico in želéc mu dobro srečo, razstane se z njim. Po tri-dnevnem hodu prišel je naš rojak v Karlovec in ravnatelj P. Em. Podvinski sprejme ga brez prigovora med učence gimnasije karlovačke. Tukaj je izvršil vseh šest razredov gimnasijskih. Ta čas je cvel ilirski pokret, ali Jarneja ni probudil, ker se je marljivo učil in deco podučeval, da se preživi; kajti od očeta ni hotel prositi podpore. Tukaj je največ ná-nj uplival Emerik Tkalec, znan kot urednik časopisu: „Ost und West“, ker mu je dajal iz svoje prebogate knjižnice razne knjige, da jih prebira.

Početkom oktobra leta 1842. postal je Jarnej slušatelj na vseučilišči v Gradcu in je kraj obligatnih predmetov slušal tudi gospodarstvo pri glasovitem dr. Hlubeku, slovenski pri Kvasu, aesthetiko pri dr. Muharji in italijanski jezik pri dr. Šoklici. V Gradcu je imel Jarnej od svojega očeta dovoljne podpore in zato se je mogel brezbrizno baviti z znanostjo. Tú se spozna z Radoslavom Razlagom in Ivanom Macunom, ki sta že bila o slovanstvu dobro poučena. Tudi Jarnej je počel iskati v akademičkeji knjižnici knjige o Slovanih in tako se je probudil i on iz dolgega spanja. Domoljubjem navdušeni mladiči so želeli imeti na vseučilišči slovensko društvo, toda graška policija ne samo, da je to zabranila, nego ona je i ostro pazila na nje. A kraj tega so vendar mnogo časopisov čitali; zakaj eden je naročil „Ilirske Novine“ in „Danico“, drugi „Novice“, tretji „Zoro Dalmatinsko“, četrti „Slavische Jahrbücher“ itd. Vse to se je čitalo marljivo in povrh še tudi razprave o Slovanih, ktere je zdaj ta, zdaj pa oni izdelal.

Koncem meseca avgusta leta 1845. dovršil je naš Jarnej filosofijo v Gradcu in dne 1. oktobra istega leta stopi po želji svojih starišev v bogoslovje krške in labudske škofije. V Celovcu našel je Jarnej več drugov

iz Štajerske in Kranjske, ki so bili že probujeni sini matere Slovenije, prelepo knjižnico in slovensko društvo, kateremu je bil vodja sedanji kanonik v Mariboru, France Kosar. V tem društvu priobčeval je Jarnej navdušena pisma vernega prijatelja Radoslava Razlaga in odličnega prijatelja v Zagrebu. Vse to je silno pospeševalo razvitek slovenskega pokreta. Na razvitek slovenske ideje deloval je dalje Matija Majár, prof. Javornik, posebno pa knezoškof Slomšek, ki je večkrat z našim Jarnejem šel na sprehod in tako pretiranim njegovim idejam zadal pravo pot.

Duh leta 1848. vrinol se je tudi med semeniške zidine; kajti celo bogoslovci so terjali od ordinarijata zboljšanje v nekterih rečeh. Navdušenosti svojej daval je Jarnej dušek s tem, da je dopisoval iz Celovca v „Union“ v Prago, ki jo je izdaval dr. Jordan in v „Slavenski Jug“, če mu je to tudi večkrat pouzročevalo velikih neprilik.

Znamenito za slovenski pokret je to, da so Slovenci v Celovci in okolici že leta 1848. poslali prošnjo na avstrijski parlament za enakopravnost Slovencev. Pri tem je naš Jarnej imel zopet neprilike, ker se je on baš največ za podpise v bogoslovji potegoval. V počitnicah je razširjal s svojimi tovariši slovensko idejo med prostim narodom, a pri tem mu zopet ni manjkalo neprilik.

Mir se je na novo povrnol in za našega Jarneja se približa čas, da ide zadnje leto v Celovec. Na konci šolskega leta piše mu predragi prijatelj Razlag, da je bogoslovje ostavil in da se bode učil pravoslovja. To je zblodilo našega Jarneja tako, da je noč in dan razmišljeval, kaj bi naj storil. Tako je začel sam sebe izpraševati, za kateri stan je sposoben, in zdelo se mu je, da njegova vroča kri in nemirna nrava ni za vzvišeni duhovniški stan. V tej tesnobi se odloči iti v Prago in ta svoj sklep poveri prof. Javorniku, kateri mu ga odobri in povrh mu še ponudi nekaj denarja za prvo pomoč s pogojem, da mu ga prilično vrne. Dne 20. julija leta 1849. peljajo se bogoslovci labudske škofije v Šent Andraš, da jim škof Slomšek podeli sv. rede. Tudi Jarnej je bil med njimi, ali na celem potu je bil zelo zamišljen in strašne notranje borbe so ga mučile. Ko so se v škofovski residenci bogoslovci namestili, prosi naš Jarnej za audienco. Še isti večer sprejme ga škof in strpljivo posluša njegovo prošnjo, naj bi mu radi slabega zdravja in dvojbe blagoizvolili dopustiti, da odloži ordinacijo, dokler ne ozdravi in bolje ne izpraša svojo sposobnost za duhovski stan. Nató mu odgovori blagi škof: „Res je, quatuor minores (te je dobil Jarnej leta 1846. za odlikovanje) non impediunt quinque uxores, ali res je tudi, da je takim možem sreča rada neprijazna. No bodete li našli, da vas je Bog stvaril za duhovski stan, oglasite se in jaz vam bodem rad podelil svete rede za duhovnika.“

Kraj tega napisali so škof Jarneju tó-le spričevalo: „Gospod Francelj Jarnej so šole slavno dokončali, se pridno duhovstva izučili in vselej prav pošteno zadržali, vredni in dobro pripravljeni duhovski stan nastopiti, pa zdaj ga sami odložijo, da popolnoma brez skrbi ozdravijo. Prav lepo jih vsem prijateljem priporočimo, želéč, naj bi se skoro prav zdravi srečno povrnoli, ter jih hočemo z veseljem med duhovščino vzeti in jim zakrament svetega reda podeliti. Pri sv. Andreji 21. mal. srpana 1849. Anton Martin, lavantinski škof.“ —

S solzami v očeh mi je pripovedoval Jarnej, da mu ni nikoli tako tesno bilo pri srci, kakor ko se je drugega dne k starišem vračal. Silno ga je mučila misel, kako žalost bodo imeli stariši, ktere je goreče ljubil. Ko si je Jarnej potni list priskrbel, podal se je skozi Dunaj v zlato Prago. Dr. Miklošič ga je nagovarjal, naj ostane na Dunaji, ali njega je nesla želja med Slovane v Prago. Ko je 1. avgusta prišel v Prago, imel je še deset gold. in s tem denarjem živel je cela dva meseca. Hrana mu je bila edini kruh navadno po funtu. Dr. Jordanu je sestavljal dopise in tako si je prislužil za največje potrebe. Ko se je česki naučil, dobil je instrukcije in podpiralo ga je tudi društvo za siromašne slovske dijake.

V Pragi bil je tedaj na velikem glasu „Budeč“, s katerim je glasoviti dr. Amerling upravljal. V ta reformatorni zavod ljudskega učiteljstva vpisali so se razven mladenčev tudi starejši učitelji cele česke zemlje. V ta zavod vpisal se je bil tudi naš Jarnej.

No ker se mu to ni zdelo dovoljno, zató je slušal na vseučilišči in tehniki in sicer Hankeja: staroslovenski jezik in ruski; Čelakovskega: primerjajočo slovnico, a Koubko: česki in poljski jezik. Tudi fiziko, kemijo, botaniko, geologijo in fiziologijo slušal je naš Jarnej. S prvine je hotel namreč postati ljudskim učiteljem, ali kasneje izpremeni svoj namen, kajti želel je biti prirodoslovec. V sredini septembra leta 1850 vabili so našega Jarneja na celjsko gimnasijo za slovenski jezik in čeravno se je dolgo upiral, vendar je ponudbo sprejel, ko mu ravnatelj Pipan pošlje dekret. Ker pa ni v Celji imel prilike za učenje prirodoslovstva, zató se še le tukaj odloči za zgodovino, zemljepis in slovensščino. Za te predmete se je mogel namreč najlažje pripravljati iz dobrih knjig. Delovanje njegovo na gimnasiji v Celji bilo je od velike znamenitosti. Ko je prevedel, da se more v dveh urah na teden le malo v slovensčini doseči, podučeval je tudi po sredah in sobotah z dovoljenjem ravnatelja Gassnera. Z velikim veseljem mi je pripovedoval, kako radi so slovenski dijaki obiskavali te njegove vaje. V počitnicah leta 1851 podal se je na Dunaj k ministru za bogočastje in uk, grofu Leonu Thunu, ter je izhodil, da se je namesto staroslovensščine podučevala hrvaščina. Na gimnasiji celjskej osnoval je dalje z dovoljenjem ravnatelja Gassnera

dijaški tednik „Slavijo“. Urednik temu listu bil je sedanji ravnatelj gimnazije v Rakovci, Lipež. Ker pa v gimnazijski knjižnici ni bilo niti slovenskih niti slovanskih knjig, zato je naš Jarnej osnoval slovensko dijaško knjižnico. Pri tem mu je pomagal goreči Ilirec, župnik šent-peterski, Volf, ki je gotovo kupil vsako slovensko in hrvatsko knjigo ter jo našemu Jarneju za slovenske dijake izročil.

Pokret slovenski ni ostal brez uspeha na mestjane celjske; kajti v celjskem gledališču je predstavljalo društvo dobrovoljcev slovenski, in mestjani navdušeni za slovensko reč so vselej v obilji napolnili gledališče. Ti dve leti supplementure na celjski gimnaziji ste bili v celem življenju našega Jarneja najsrečnejši.

Da pa vendar enkrat svoje nauke na vseučilišču dovrši, zaprosi dopusta, ki mu je tudi bil, ali brez podpore dovoljen, in vsled tega se je napotil v početku meseca oktobra l. 1852. na Dunaj. Tukaj je našel M. Valjavca, pokojnega Žepiča, Bradaško, Trdino, L. Svetca, s katerimi se je največ družil. Ves zlati čas porabil je Jarnej na učenje in sicer sedaj edino na zgodovino, zemljepis in staroslovenščino. Tukaj je iskala našega Jarneja velika sreča, ali v silnej navdušenosti za učiteljski stan ni hotel slediti njenemu migu. S svojim ljubeznivim in prijaznim ponašanjem znal si je namreč pridobiti naklonjenost generalnega tajnika za komunikacije Haasa in grofa Dejma, pri katerih je sine podučeval. Prvi mu je ponudil, naj stopi v prakso za službo pri komunikaciji, obečavajoč mu lepo prihodnost; drugi pa je hotel imeti Jarneja za učitelja svojemu sinu, obljubivši mu lepo mirovino. Vse to pa je odbil edino iz ljubezni do mladeži in slovanstva.

V početku meseca maja leta 1853. pozove Jarneja sekcijski šef v ministerstvu uka, dr. Kleeman, k sebi in mu ponudi supplementuro na zagrebski gimnaziji. Ali ker je ravno izdelaval domače izpitne naloge, sprejel je ponudbo še le po dolgotrajnem nagovarjanju in tako je odšel v sredini maja v Zagreb, kjer je do konca februarja leta 1854. ostal. Pod konec februarja istega leta moral je namreč v Reko na gimnazijo. Meseca oktobra leta 1854. bil je pozvan na izpit na Dunaj, in tú kakor da so se začele izpolnjevati besede velikega Slomšeka. Prvi in drugi dan je Jarnej opravil vse dobro, ali pri klausuri iz avstrijske zgodovine donesel je s seboj svoje beležke po predavanjih dr. Jaegera. Pri nekem kandidatu opazi komisar listove od fizikalne knjige in zato pobere kandidatom vse prapirje, tedaj tudi Jarnejeve beležke, ktere je med papirji imel. Sicer ni v teh beležkah bilo ničesar, kar bi se bilo pri izdelovanju moglo porabiti, pa vendar je moral izpit odložiti in to je bil uzrok, da se ni več na izpit za gimnazije podal, če ga je tudi dr. Miklošič sam nagovarjal. Ko se je povrnol v Reko, odločil se je oditi v Rusijo, in ko je za tó že bilo vse pripravljeno, razpisalo se je učiteljsko mesto

na nižjej realki v Varaždinu. Zaposlil se je za to mesto bilo mu je podeljeno s pogojem, da tekom enega leta položi izpit. Ta izpit je napravil meseca maja leta 1856. in tako je dosegel definitivno službo po dolgotrajnej borbi. Sedaj je začelo blagotvorno delovanje Jarnejevo in sicer na polji znanosti, paedagogije in gospodarstva. Kot učitelj male realke v Varaždinu napisal je v šolske programe razprave praktične vsebine in sicer leta 1856: „O važnosti realke“, in leta 1857: „O potrebi šolskega vrta“. Največ zaslug pa gre Francelju za to, ker je od leta 1867. pa do konca leta 1871. „Pučkega Prijatelja“ izdaval in uredoval. Tú je napisal mnogo člankov, s kterimi je budil hrvatsko zavest v priprostem kmetu, ali ob enem ga tudi učil praktičnega gospodarstva. Glavni namen, kterega je želel s svojim „Pučkim Prijateljem“ doseči, da se namreč narodu priljubi knjiga, je dosegel; kajti „Tuga“ t. j. kratka zgodovina hrvatskega naroda, ki je bila iz „Pučkega Prijatelja“ ponatisnena, doživela je troje izdanje. Teh prekoristnih knjig odromalo je 10.000 izvodov med prosti narod. Tudi „Tumač“ zakonskega članka o izbornem redu kraljevine Hrvatske in Slavonije, kterega je Francelj izdal, odromal je o svojem času v 6000 izvodih med prosti narod. Od koristne knjige „Seljak“ razprodalo se je tisoč eksemplarov med prostim narodom.

„Pučki Prijatelj“, kterega je Francelj po zgledu „Novic“ in „Slovenskega gospodarja“ za hrvatskega kmeta osnoval, bil je, kakor so o svojem času poudarjale novine, izvrsten list; kajti Francelj je umel popularno pisati, kakor malo kdo. Mi Slovenci se smemo ponašati s Franceljem, ker on je za naobrazbo hrvatskega kmeta mnogo storil.

Kot učitelj bil je Francelj blag in prijazen z učenci. On je umel v učencih vzpodbuditi ljubezen in navdušenost do zgodovine, zemljepisa in hrvatskega jezika, ktere predmete je tako praktično prednašal, kakor malokteri učitelj. Ko se je mala realka združila z gymnasijsko varaždinsko, bil je Francelj dve leti moj drug in z velikim uspehom je predaval svoje predmete tudi na višjej gymnasiji. Kot praktičen in sposoben učitelj slovel je Francelj po celej Hrvatskej. Bil je ud paedagogijskega zbora in sestavil je osnovo, po kterej se ima napisati čitanka za opetovnice.

To delo je bilo njemu izročeno. Ali silni napor učiteljske službe in uredovanje „Pučkega Prijatelja“ mu tako porušil zdravje, da ni mogel tega dela dovršiti. Ker se mu pa zdravje ni povrnilo, moral se je odreči učiteljskej službi in stopiti v pokoj.

Francelj je živel prav skromno in štedljivo in zato si je priskrbel toliko, da si je kupil nekoliko oralov oranice in senošetij. Tako se je bavil kraj učiteljske službe tudi s praktičnim gospodarstvom in ravno v tem je on pravi mojster in učitelj prostemu kmetu.

Iz bližnjih vasij obiskavali so namreč kmetje varaždinske crkve in se zbirali po nedeljah po maši v stanu našega Francelja. Tú jim je razlagal praktične reči in jih podučeval, kako se more gospodarstvo povzdignoti. Zató pa je tudi Francelj v celej varaždinskej okolici jako priljubljen med kmeti. V vseh znamenitih rečeh še prihajajo kmetje dandanes Francelja popraševati, kaj jim je storiti.

Kot rodoljub je Francelj pravi uzor. On podpira vsa narodna slovenska in hrvatska društva. On je utemeljitelj Slovenske Matice, udruženje sv. Mohorja, sv. Jeronimskega društva in Matice Hrvatske. Čeravno je že 64 let star, vendar mu srce razplameni líki mladenču, ako se o rodoljubji in domorodstvu razgovarja. Njegov nagli temperament in svojeglavost sta mu največ kriva, da ni kraj velikega znanja in duševnih sposobnostij dosegel večje časti. Kot človek je Francelj pošten, značajan, ljudomil in milostljiv. On je podpiral več dijakov na vseučilišči in nižjih šolah, pa tudi siromaki znajo dobro za njegovo milostljivo roko, ali pravega, srečnega obiteljskega življenja pa ni dosegel, kajti ostal je samec.

Dr. Križan.

Knjiga pisana v koroškem narečji od l. 1811.

Baš sedaj, ko se je mila naša domovina, staroslavni Korotan, tudi politično jela probujati, dozdeva se nam jako umestno zbrati vse pojave o njenem duševnem gibanji v eno sliko, ki bi naj kazala vsestransko kulturno žitje koroških Slovencev. Stvar, ki jo imam omeniti v sledečej črtici, ni sevéda posebne važnosti, a brez vsega pomena pa tudi ni. V Šafašikovej knjigi slovenske slovesnosti zapisani ste dve knjigi, ki pričate toliko o vražah razširjenih v narodu, kolikor o hrepenenji narodovem do duševne hrane odgovarjajoče njegovim priprostim nazorom. V mislih mi je „Duhovna branva prađ duhovnah inu žvotnah navarnostah itd.“ in „Ta pravi inu ta cielei Colemone-Zegen“. O prvej pravi Šafašk: „Crass abergläubisch im kärntnerischen Bauerndialect und in diesen beiden Hinsichten nicht ohne Interesse“. Slično sodi o drugej knjigi: „Ein Seitenstück zu der Duhovna branva, ebenfalls im kärntnerischen Bauerndialect und voll des crassesten Aberglaubens“.

Slučajno sem naletel na tretjo knjigo, sicer ne enake vsebine, ali vendar izvirajoče iz enakih nagibov. O velikonočnih počitnicah zasledil sem pri kmetu Kališniku (domače pri Štajrjarji) v Goričah, četrť ure od Borovelj, knjižico, ki me je mikala že po zvananjej obliki. Vsebina jej

je pasijon device Marije. Rekli so mi, da je silno stara. Ker pa ni bilo več naslovnega lista, pozvedaval sem drugod po tej knjigi. Našla se je še pri kmetu, ki mu pravijo „na Šajdi“, v Borovljah.

Naslov nosi tá-le:

„Pasion tu je popisvanie od terplienia Jesusa Kristusa inu niegoue shalostne matare Marie Deviza. Tae pasion je venka ufet is tajstih Bukou, katere se jemenujajo Kristusaua shiulenjä ali Christe Leben-Buch inu u' druk dane u' tem lete od Andreja Shuefterja Drabosnika, eniga poredniga (!) Paura u' Koratane. MDCCCXI.“ Str. 72, format 30 cm visoka, 10 cm široka.

Kakor vidiš, nima se knjiga s starostjo ponašati. Tudi vsebina ni, da bi se natanje seznanjali z njo. Vsekako pa je zanimivo, da je človek iz prostega naroda prestavil nemško podučno knjigo na slovenski jezik. Tudi „Duhovna branva“ in „Colemone-Žegen“ postala sta na ta način in bržkone o istem času.

Knjiga sama ima na str. 1—3. „Predgobor“ in na str. 4—72. „Pasion itd.“ Beseda je urejena v odstavke tako, da sledé črke začetnice vsakega odstavka v abecednem redu. Dvanajstkrat se ponavlja cela abeceda, od trinajste segajo začetnice do črke D.

Pisana je v govoru celovške okolice, ki spada pod rožansko razrečje. Da ne smemo iskati doslednosti v pisavi in slovniških oblikah, razume se samo ob sebi. Vendar nahajaš mimo narečnih izrazov nekaj pravičnih, tu pa tam tudi kako specifično kranjščino. Na kratko, sodba Šafarikova o omenjenih dveh knjigah prikladala bi se tudi tej. Ker sem jo moral vrniti lastniku, naj stoji iz nje tukaj kratek odlomek v zglede.

Str. 54. in 55.:

„Ah! moj lubefnivi Striz, jest videm, de pred entekaj folkam ne bodem vezh k' mojmu Sinu priti mogua; jest tebe prosim, peley ti mene na en krej, de bodem k' mojmu Sinu mogua priti, inu shuim she kaj govoriti; al pa potroftati njega: O!

Bueg s' nebes: pravi ta S. Johanes, luba moja Mati, jest fe bojym, de kader bode nash Mojster vas sagledou; bode she bol shauoften; al vender hozhem tu ftoriti, inu skues en kratek pot, te perpelati vas, zhier on more miemo jeti, ta S. Johanes pele to shauoftno Mater po enem drugem potu, zhier fta dba pota krisham!

Cier je blu 167. stopyn delezh, od Hishe Pilatushave; inu tamkej zhakata dokler de pride Kristus; inu ona ftoji taku tukej, navi al bi shua naprej, al bi le tukej ofstaua! vender hozhe le tukej biti, de bi fvojmu Sinu en trofht mogua dati: O kaj je ta shauoftna Mati tankej terpeua, kir je nje Sina velko bol salubo jemeua, koker sama febe.

Doklier je pa ta folk utrumah naprej tekou, je mogua ta shauoftna Mati, entekaj shpotlivih besedy shlifhati; ti ludie so njo zashpotvali, ja ona je entekaj shpotlivih besedy sa vola nje Sina preshlifhati mogua; oh kir je pa tisti, kateri je k' smerti Kriřtusovi naprej trobentou, k' Marii pershou: O Bueg! kaku je pazh ta fmertna řhtima, niei k' Serzi shua; kir je ona dobro vedova de nje zartanimu Sinu, k' fmerti trobentajo.

Entekaj vezh je búa shauoftna, kir je vidua te; kateri so neřli vse sorte řhtromente, inu kar je h' krisheuje potriba! kir je pak tifti pershou, kateri je te shreble nesou; jeh je Marii pokasou, inu je djau k' nie, videsh ti shena, s' temi shreblami bode dones tvoj Sin, na krish perbit; al bi ga búa ti pridnejřhi uzhiua, bi on neřturou, take shpotlive smerti.“

J. Scheinigg.

Iz kotoribskega protokola.

(Razglaša *M. Valjavec.*)

Kotoriba je mēstice ali varař (oppidum) v Medjimorji ob reki Muri, kjer je tudi železniřka postaja in most čez Muro. Prebivalcev ima nekaj čez 3000 večjidel katoličanov, le nekaj čez 40 je židov. Govore većinoma kajkavski, nekaj jih umeje tudi magyarski, vzlasti uradniki. Tukaj se je nekđaj uradovalo kajkavski. Kako je to bivalo pred poldrugo sto leti, kaže pisana knjiga, mestni zapisnik ali protokol, ki se začenja z letom 1724. Iz njega želim „Kresovim“ bralcem ponuditi nekatere stvari, ki niso, da bi rekel Bog vé kaj, ali vendar toliko vredne, da se pozabljivosti otinó in ostanejo priča nekdanjega domačega uradovanja tudi na Ogerskem. Za glas, ki ga ima ciriljska črka za naš j (dj), pišem tukaj gj.

Anno dñi 1724 die 12 mensis Januarii. Po zapovedi gospodina administratora i plenipotentiaruša gospodina Januša à Peyerth gospon praelectus Maximilian Turzanski jest potvrdil i postavil dvanajst prisēžnikov varaša kotoribskega, koji poleg navade drugéh varařev na vernost i pravicu jesu prisegli coram ad id exmissis, kako ti pred gosponom Barić Janušem, slavne i plemenite salavarmegje Megjimorja sudcem, pred gosponom Antonom Šomšičem, slavnoga čakovečk(og)a dominiuma fiřkušem pred gosponom Vandraček Tobiasšem, rečenoga dominiuma purgrofom, gosponom Jablanskom, gradském šekretarom, i ostalemi na to poslanemi i pozvanemi tak plemenite varmegje kak i gradskemi oficéri i bližnjemi susedi i poglavitemi ljudmi. Imena pako i pridovki dvanajstem prisēžnikom i red nihov ovako se ima, kako ti: 1. mus Juričić Andraš, 2. Janković

Stefan, 3. Čmrlec Gjura, 4. Sabolič Matok, 5. Markač Matok, 6. Zvožen Tomaš, 7. Maltar Gjura, 8. Vratajéc Martin, 9. Malek Ferenc, 10. Ugrač Balaš, 11. Ugrač Mihalj, 12. Cifra Peter.

Navadna prisega priséžnikov.

Ja N. N. prisížem otcu bogu, sinu i duhu svetomu, blažene devicé Marije, vsem božjem svetcem i sveticam, da ja gospode moje zemeljske hočem veren i poslušen biti vu dostojnéh zapovedih podložan, i varašu kotoribskom vu vsem veren hočem biti, vu vsakom dugovanju koja se mené zaufaju i méne dostojala budu poleg pravice i mojega dušnoga spoznanja hočem verno služiti i pravicu vučiniti, na stran vrgši prijateljstvo, rodbinstvo, kumstvo, prošnju, mitu, nazlob, odurjenje i ljubav. Tako mené bog pomози, blažena devica Marija i ves dvor nebeski.

Šajkaši varaški.

1. Spahija Matok, 2. Vlašič Matok, 3. Vratajéc Martin, 4. Dolenčić Gjura, 5. Šebeštijan Gjura, 6. Oštrögnei Gjura, 7. Markan Matok, 8. Mir Gjura, 9. Orenta Tomaš, 10. Ballogh Ivica, 11. Sabolič Matok, 12. Ugrač Mihalj, 13. Maltar Balaš, 14. Pigoc Balaš, 15. Matoiin Gjura, 16. Kobrič Ferenc, 17. Tallassj Jakub, 18. Matoš Matok, 19. Markulija Gjura, 20. Banovec Mihalj, 21. Dolenčić Tomaš, 22. Ballogh Matok, 23. Matoš Matok altér, 24. Čišmešija Mikula.

Die 25. Martii. Pogodba jest vučinjena z mesarom Ivanom Matoljom, koji na jedno leto bude dužen od varašké méšnicé plačati osem raniški. (Izbrisana je beseda osem, a za besedo raniški je z drugim črnilom pripisan broj 12.)

Die 1ma Majj. Postavljeni jesu birovi ili ti rihtari varaša kotoribskoga Mir Gjura i Matoš Ištók.

Juramentum judicum oppidi.

Ja N. prisížem otcu, bogu, sinu, duhu svetomu, blažené Marije devicé i vsem božjem svetcém in sveticam, da ja hočem varaša kotoribskoga verno i pravično služiti, poleg boga i pravice njegove i mojega dušnoga spoznanja pravdu i pravicu hočem činiti i suditi, pravični red međ varašém obdržavati i po krivicé varaškoga ne čem nikaj za se obrnuti. Tako méné bog pomози i ves dvor nebeski.

Die eadém dokončano je, da varaški rihtari arendu dužni budu plačati, porcije („portie“) pako i nemšké hrané prosti budu, i ostalé vé dohotke ne budu dužni plačati.

Itém kada se kvar pripeti i kvara mora rihtar iti gledat. Rihtaru za trud koji kvara idé precenjat, dva groša idu. Ako priséžnik ide i

pošle se kvara precenjati, i ujemu idu groša dva, i toga truda dužen je plaćati on koji kvara čini, a ne on koji je kvarén. Spodobnem zakonom za trud rihtaru i priséžniku ide po dva groša, kada ide na megjé previgjenje.

Brod.

Brodari potvrgjeni su za léto 1724 ima majj Balaš Jadán i Čukulić Mihalj.

Prisega brodarov.

Ja N. prisižem otcu bogu, sinu, duhu svétomu, blažené devicé Marije i vsem božjém svetcem i sveticam, da ja varaša kotoribskoga pravično i véno hočem služiti i brodariju obnašati, pravičén račun varašu davati i po krivicé obrh navadné tretine za se ne čém nikaj vzeti niti obrnuti niti moje družine dati niti prepustiti vzéti i obrnuti. Tako mene bog pomozí i ves dvor nebeski.

Brodari arendu budu dužni plaćati i porciju, nego samo od svoje glavé i samé hiže prosti budu, i nemšké hrané takaj.

Kada gospoda cesarski oficéri i poglaviti ljudi koji nisu dužni bro-dovinu plaćati ter brodarom od svoje dobré volje dádu zapitka, vu onom nesu dužni varašu tretinu dati, a vu ostalom vu vsém dohotku brodar-skom tretinu sebe ostala dva nesu varašu dužni su davati? (pokvarjen tekst.)

Malta.

Potvrgjen jest maltarom Balaš Jadán.

Prisega maltara.

Ja N. N. prisižem otcu bogu, sinu, duhu svetomu, blažene Marije device i vsem božjem svetcem i sveticam, da ja maltu varašku hočem verno i pravično pobirati i pravičén račun varašu dati i po krivici ne čém za se nikaj obrnuti. Tako mene bog pomozí i ves dvor nebeski.

Vu malte četrti dél ili ti četrti raniški maltaru bude sé davalo.

Krčma.

Potvrgjava se Horvat Mihalj za krčmara za ovo leto, koji od akova ili ti vedra kak i prvi krčmar bude imal šest novec.

Prisega krčmara.

Ja N. N. prisižem bogu otcu, sinu, duhu svetomu, blažené Marije devicé i vsém božjem svetcém i sveticam, da ja varaša kotoribskoga hočem verno i pravično služiti, pravičén račun varaškém oficérom ali

oném kojem varaš zruči davati, i med vino vodu mešati ne čem, niti ne prepustim od moje družine mešati vučiniti. Tako méné bog pomoz i ves dvor nebeski.

Kapuši ili ti hajduki varaški.

Kapušu ide od temlicé od domačega človeka jeden groš, od stranškoga tri groši. — Kada vu kvaru marho naide, od vsakoga maršéta bude dužen platiti kak se precéni, a koji silum kapušu marhu otmé i vzmé, za silu zastane dvanajst rajniški. — Kapuš ako imétka budé imel, arendu budé dužen plačati, porcije budé prost od svoje glavé i hiže i nemške hrané, a obrh svoje glavé i hiže i hiže od drugoga imétka budé dužen porciju plačati. — Na ovo leto kapuš bude Matijaš Tomažič i Matok Vidovič, koji vsaki na leto šest raniški budé imal i zgora imenuvanu sloboščinu od svoje peršone i hiže i nemške hrane.

Tkalečkéh meštrov red.

Sada vu varašu jest petnajst meštrov. Jarni Župančič dužen budé na nje skrb imati z Markom tkalcom. — Sada daje se van vsakomu tkalcu palica zapečaćéna z ovem mrtukom šestkrat smerjena (Na strani je ta mera narišana s tinto, a med listi iz papirja izrezana).

Cena tkanja.

Od osem devet i deset pasem od palice idu dva novca, od 11, 12 i 13 pasém od palice poltretí novéc, od 14, 15 i 16 pasém (od) palice po tri novcé, od 17 i 18 pasém od palice polčetrtí novéc, od 19 i 20 pasem od palice po jeden groš, od 21 i 22 pasmé od palice po pet novac, od 23 i 24 pasmé od palice po šest novac. Tkalec ako menšu palicu koji bude držal, platno pokvari ali obrh reda zgora napisanoga bude plaču jemal, gospon vojvoda imaju tkalca takvoga biržažiti, kak bude spodobno i dostojno.

Zlatarski red.

Sada vu varašu jest sedem klopi zlatarskeh, na vsaku klop po tri ljudi računavši kako ti klop 1. Markan Matok, alter Markan Matok, tert(ius) Markan Matok; 2. Horvat Ištok, Markač Matok, Bobanj Matok; 3. Šebronj Mikloš, Šebronj Tomaš, Plačko Martin; 4. Seličanec Gjura, Gjurkan Mihalj, Talaši Jakub; 5. Bradač Mihalj, Spahija Matok, Maltar Balaš; 6. Markač Matok, Horvat Mikula, Ferenčak (?); 7. Oresta Tomaš, Kaša Martin, Kozlič Lukač.

Njihov red: 1mo Zlato prodavati drugomu nikomu né slobodno, nego samo na stran zemeljske gospodé, kamo zapovedalo se nositi budé, tamo dužni budu nositi; ako koji ne budé hotél tamo nositi, dužni su

ga ostali zlatari prepovedati, koji osebužno bude se biržažiti imal od grada ali gospona vojvode. 2do: Zlato bude im slobodno od vražjéh jam do Sénjara brati. Ako gdo oko Karliša ali s. Martina na Muré hoće zlato brati, budé dužén vu gradu navestiti se i prositi dopušćenja. 3^{tio}: Kada vode izhagjaju i prodi napravljaju se, nikomu ne slobodno proda metati doklam voda ne vpadne; ako gdo proda vu vode metal bude, zastane biršaga četiri ranišké. 4to: Zlatarski cehmeštér jest postavljen Horvat Ištvan, koji bude dužen na ostale zlatare skrb nositi, red i pravica da se med nimi čini i obdržava.

Vratajec Martin i Sabol Martin varaški birovi dali su računé svoje zvrhu arende, porcije i varaškoga dohotka. Arenda zvrhu tri sto tri-deseti i tri raniški, porcije osém sto i osem raniški varaškoga dohotka od krème, broda, malte, mésnicé, sinokoš varaškéh i vuljene desetine. Platili su šajkašom dve sto šestdeset i jedan raniški, kapušem dvanajst raniški, Hermanu za sinokošu šestnajst raniški; na varašku stran za tri bike kupljene šestnajst raniški. Šuma priskrbljenja iz rečenéh varaškéh dohotkov čini tri sto i pet raniški.

Anno dñi 1725 die 24 Aprilis postavljeni jesu kotoribskoga varaša birovi ili ti rihtari Potrpác Gjura i Sabol Štéfan. Rihtarom vsakomu za njegov trud bude se računalo i plaćalo raniški dvanajst. Koji ne će rihtariju iliti biroviiju prijeti, on dužen bude varašu za ono léto platiti raniški dvanajst. — Na mesto Markač Matoka postavlja se priséžnikom Harapin Gašpar iliti Sabol Gašpar.

Die eadem potvrgjava se pogodba z mesarom Ivanom Matoljom i na ovo leto tak kako ti i lanjsko. — Die eadem potvrgjavaju se brodari za leto 1725 Jadan Balaš i Čukulič Mihalj polég prvé pogodbé, koji od glave i hiže porcije prosti budu. — Za maltara Balaš Jadan potvrgjava se poleg prve pogodbé. — Die eadem potvrgjava se Horvat Muhalj za krémara, koji poleg navade i plaćé prvé obstati dužén budé.

Iz šajkarije zmeču se van Pigoc Balaš, Kobrič Ferenc, Ballogh Matok, Čizmešija Mikula, mesto kojeh postavljaju se Andraš Juričić, Fondak Matok, Fondak Gjura i Cifra Peter. Daje se dopušćenje šajkaškomu cehmeštru, da šest detičev primi, koji mu se budu vidli dobro razumni, koji budu do Legrada¹ slobodno vozili z navadnem varaškem dohotkom. — Cehmešter šajkaški Dobuš Jakub dal je pravičen račun varašu zvrhu dohotka šajkaškoga raniški šestdeset i jedan. Potvrgjava se i na dalje Dobuš Jakub šajkaškem cehmeštrom da ostane. — Na ovo leto kapuš ostaje Matjaš Tomažić; na mesto Vidovič Matoka postavlja

¹ Légrad je mestice (oppidum) tam, kjer Mura v Dravo teče, ima blizu 3000 stanovnikov, izmed kterih je čez 350 luteranov in blizu 130 židov.

se Maltar Balaš, kojem kak lanjsko leto tak i vezda budé sé plačalo šest raniški, od hiže i njegove glavé sloboščina od porecije i nemške hrané, ali na mesto sloboščine dva raniška, skupa računajući osém raniški bude vsaki na leto imal.

Anno dñi 1725 die 6ta Augusti Matoš Ištók i Mir Gjura jesu varašu računé dali zvrhu porecije 533 raniški, to je to petsto trideseti i tri raniške.

(Dalje pride.)

Jovan Koseski in Anton Žuža.

Dva vrla moža nam je v enem letu pobrala nemila smrt, pesnika Jovana Koseskega in glavnega župnika in korarja Antona Žužo. Bila sta si prijatelja od mladih nog in si ostala do visoke starosti, kakoršno le malokdo doseže. To priča naslednje pismo, v katerem je pred leti rajnki župnik Žuža na mojo prošnjo življenje J. Koseskega popisal. Pisano je nemški, ker tedaj, ko se je on šolal, mila nam slovenščina ni še bila v javne šole prodrla, ter slove:

„Erinnerungen aus dem Leben meines Jugendfreundes Herrn Johann Vessel, gegenwärtig Finanzrath in Pension.“

„Herr Johann Vessel stammt aus dem Dorfe Kosese in der Moraußer Pfarre in Krain, studierte am k. k. Gymnasium in Cilli bis zur Vollendung der Gymnasial-Classen, und weil er als Sohn eines Landmannes nur eine geringe Unterstützung von seinen Eltern erhielt, musste er sich durch Instructionen meistens selbst erhalten. Er wohnte in meiner Nachbarschaft und besuchte mich in den letzteren drei Jahren seines Gymnasial-Studiums völlig täglich, insbesondere bei günstiger Jahreszeit und Witterung, wobei er mich aufforderte mit ihm einen Spaziergang zu machen. Auf diesem suchten wir einen schattigen Baum auf und lagerten uns auf grünem Grase; dabei sprach er jedes Mahl ganz begeistert von den Gedichten Schillers und sagte aufspringend: Aber höre, ich werde dir declamieren: die Glocke, den Taucher, den Gang zum Eisenhammer etc., und äusserte sich darauf beiläufig so: „Schiller ist als tiefer Denker, als ein erhabener Geist und wegen seiner ungesuchten Ideenbezeichnungen unübertrefflich und von anderen Dichtern unerreicht.“ In dieses Dichters Gedichte war er so vertieft, dass er die meisten derselben aus allen drei Bänden wörtlich recitierte. Ich bemerke, dass er, wenn er vor mir declamierte, niemals ein Buch in den Händen hatte. Er las aber auch andere Dichter und verschie-

dene prosaische Schriften mit Eifer, jedoch seinen Ideenkreis beherrschten so sehr Schillers Gedichte, dass er in der 1. Humanitäts-Classen die Lehrgegenstände vernachlässigte und deshalb von den damaligen Professoren, die seine geistigen Fähigkeiten kannten, am Jahresschlusse mit lauter mittelmässigen Noten bestraft wurde. Im Beginne des nächsten Schuljahres kam aber Vessel wieder nach Cilli; unbefangen, gutmüthig und selbstbewusst gieng er zum Praefecten Hirsch, um anzufragen, ob er wohl aufsteigen dürfe, worauf er eine bejahende Antwort erhielt, und kein Professor machte dagegen eine Einwendung, obwohl der Fall noch nie vorgekommen war, dass ein als ganz mittelmässig bezeichneter Schüller im nächsten Schuljahr in eine höhere Studien-Abtheilung aufgestiegen wäre. Obwohl Vessel auch von nun an allerlei Bücher las, verlegte er sich doch mit Eifer auf das Studium der Lehrgegenstände und zwar mit solchem Erfolg, dass er am Schlusse des Schuljahres als der ausgezeichnetste Schüler das erste Praemium erhielt und bei der feierlichen Verlesung der Schüler, welcher der Kreishauptmann und viele Honoratioren beiwohnten, eine von ihm verfasste Rede vortrug, welche allseitig sehr beifällig aufgenommen wurde.

Nach Absolvierung des Gymnasiums studierte er die zwei Jahrgänge der Philosophie in Laibach mit sehr gutem Erfolge; desgleichen absolvierte er die juridischen Studien in Wien mit vorzüglichem Fortgange. Seine geistige Begabung, seine Sanftmuth und sein angenehmes Aeussere erwarben ihm in Wien viele Sympathien, und er wurde gleich bei der ersten Anstellung im Staatsdienste begünstigt, und durfte auf höhere Beförderungen hoffen, weil er nicht nur in verschiedenen amtlichen Stellungen seinen sämmtlichen Obliegenheiten sich gewachsen zeigte, sondern auch mit bekanntem Diensteifer sich verwendete.

Ich mache einen Rückblick und führe an, dass Vessel, besonders als er sich in der Poesie (1. Humanitäts-Classen) befand, sehr oft mit mir an den donnerstägigen Ferialtagen nach Sachsenfeld gieng, im Zimmer den ganzen Tag schrieb und bei mir das erste Theaterstück versuchsweise verfasste, welches er nur mir vorlas und später wahrscheinlich bei Seite legte. In Wien gab er öfter seine deutschen Gedichte in Wienerblätter. Als er aber nach Triest kam, fieng er an, sich mit besonderer Vorliebe mit der slovenischen Litteratur zu beschäftigen. Um ihn darin zu hindern, theilte ihm im Jahre 1848 der Vorsitzende absichtlich sehr viele Geschäftsstücke zur Erledigung zu; nun erkrankte Vessel sehr schwer, wie es mir vorkömmt, im Jahre 1849 oder 1850. Ich besuchte ihn im Jahre 1853, fand ihn im Bette mit aufwärts gebogenen steifen Knien und derlei Händen; ein Diener war bei ihm, der ihm bei allen, auch den mindesten körperlichen Bewegungen behilflich sein musste. Bei diesem Zustande hielt er mit Mühe in seinen steifen

Händen ein Buch, und obwohl wir uns schon lange Jahre nicht gesehen hatten, waren doch seine ersten Begrüßungsworte: „Aber Freund, Welch eine Erhabenheit von Ideen findet man beim Propheten Isaias!“ Diesen hat er nämlich eben gelesen gehabt. Darauf erfolgten die herzlichsten Begrüßungen und Mittheilungen. Er sagte: „Du siehst meine Leiden, allein ich bin doch noch glücklich; ich habe eine für mich zärtlichst besorgte Gattin, Kinder, die mir auf jedes Wort folgen, überhaupt ganz brav sind, und besitze durch meine Frau ein solches Vermögen, dass ich nicht besorgt zu sein brauche für meinen und der Familie Unterhalt.“ So geduldig, so genügsam war er!

Nachdem seine Krankheit durch mehrere Jahre angedauert hatte, wurde endlich sein Posten definitiv besetzt und er als Finanzrath pensioniert.

Nach einigen Jahren erlangte er seine volle Gesundheit wieder und widmete sich, wie bekannt, der slov. Literatur. Als ich ihn im Monate Juni d. J. in Triest besuchte, las er mir eine Menge Uebersetzungen ins Slovenische aus verschiedenen Sprachen vor mit der Bemerkung, man könne nicht immer originell und vorzüglicher als berühmte Schriftsteller sein. „Ich werde, fuhr er fort, mich nun darauf verlegen, die vorzüglichsten Dichtungen aus anderen Sprachen, aus dem Englischen, Französischen, Italienischen, Deutschen und Russischen zu übersetzen.“

Hauptpfarre Tüffer am 5. Juli 1871.

Anton Schuscha m./p.,
Hptpfr.

„Ich habe dies in Eile niedergeschrieben und bitte um Nachsicht. Vielleicht morgen oder in Kürze werde ich nach Cilli kommen und Euer Wohlgeboren aufzusuchen trachten. Mit aller Verehrung.“ —

Rés je prišel rajniki g. župnik kmalu potém k meni, kakor je bil obljudil. Rad je pripovedoval o svojem prijatelji, o šolskih uspehih njegovih, o deklamacijah, o njegovej potrpežljivosti, omenjal marsikaj o njegovih delih, kar je itak obče znano, poudarjal, kako težavno je bilo tedaj za uradnika pečati se s slovensko književnostjo; ali bistveno novega nisem pozvedel iz tega pogovora.

Marsikomu se bode čudno zdelo, kar piše A. Ž., da je J. Vesel iz pete šole kljub slabemu uspehu prestopil v šesto; in vendar je to rés tako bilo. To priča katalog celjske gimnasije. Prijatelj g. prof. Ivan K. mi naslednje poroča o tem: Rajniki g. A. Ž. je imel prav. Od 1811. do 1815. leta bil je J. W. Koseski dijak celjske gimnasije in če se ne motim, imel je v celem v dveh semestrih prvi red, v vseh drugih pa po 3, 4 in 5 dvojk; „in prima humanitatis classe“ pa skozi in skozi

(dvojke), in vendar sem ga v prihodnjem letu našel „in secunda humanitatis classe“.

Menda nam nikdo ne bode oponašal, da okaljujemo s takimi podatki Koseskega slavno ime. Kdo bi moža, ki se mora po svojih delih vsekako med najbolj nadarjene šteti, sodil po šolskih neuspehih?

Pri tej priliki bodi še omenjeno, kar nam je v probujo in z velikim ponosom pokojni prof. Metelko pravil, da mu je namreč Koseski rekel, da njegova (Metelkova) slovnica vedno odprta pri njem na pisnej mizi leži. Staremu možu je pri teh besedah lice zabliščalo od veselja, ker je prvi pesnik slovenski (za takega je veljal tedaj K.) tolikanj čislal slovnico njegovo.

V. Kermauner.

Petovio.

Starodavno mesto, ki je na meji Norika in Panonije stalo, nahaja se pri rimskih in grških pisateljih v različnih oblikah. Tacit (*Historiae* III., 1) ima accusativ: *Petovionem*, torej nominativ: *Petovio*.

Na rimskih spomenikih nahajamo obliki: *Poetoione* in *Petavione* (casus loc.); torej nominativ: *Petovio* (Muchar, *Noricum* I., 240, 245). Ptolomajevi codices imajo: *Πεταόνιον* — *Πεταόνιον*, kar bi kazalo na lat. obliko *Patavium* — *Petavium*, tudi: *Ποτοϊόν* — *Potuion*, *Πετοϊόν* — *Petovium*. Na Peutingerjevej tabli stoji casus loc. *Petavione* (glej Wesseling, *Vet. Roman. Itineraria*, pag. 129. Katančić, *Comment. in Plinium* pag. 54.).

Vse oblike kažejo na domače poznamenovanje: *Petovjo* — *Petavjo* — *Patavjo*.

Kaj pomeni ime? Ker imam Panonce z mnogimi drugimi starinoin zgodovinoslovci za Slovence, je tudi *Petovjo* — *Petavjo* slovensko ime. S prva sem mislil, da bi utegnola za razlago služiti beseda: *petj*, starosl. *peštъ*¹, peč, pečina, na ktorej ptujski grad vsaj deloma stoji, ali v tem slučaju bi ljudstvo izgovarjalo: *Pečuj*; zatorej sem se pozneje prijel razlage iz snovi: *pъt*, avis, in pri tej še zdaj ostanem.

Ptič se veli v staroslov. *pъt-a*, *pъt-ahz*, v ruskih narečjih: *pot-ka*, ptica, tako tudi v staroslovenščini.

¹ Rusk. *petъ*, peč (Dalb. s. v.), staroslov. *petръ*, pečina, *peštъ* iz *petj*. Rimljani so mislili, da je *Petovio* substant. femininum, zato so ime sklanjali po vrsti žensk. subst. Ptolomaios je bolje zadel in imenu: *Petovjo* tudi dal obliko srednjega spola: *Πετοϊόν*.

Iz snovi: pet — pat izobrazil se je adjektiv: pet-ov-ji — pat-ov-ji, kakor iz snovi: vol: vol-ov-ji.

Prilog srednjega spola pa se pri panonskih Slovenih enako končuje, kakor pri Rusih, na jo: mojo — meum, govejo, volovjo meso, torej: petovjo — patovjo scilicet: selo, primeri: Ptičovo, ime kraja na meji poniklanske in loške fare.

Skupina glasnikov ov pa se izpreminja v uj, primeri staroslovensko in srbsko volujski za volovski; tako je tudi iz Petovjo nastala oblika: Pɛtujō, in slednjič: Pɛtuje, Pɛtuj.

V staroslov. pa se pɛta ne rabi samo za ptiča sploh, nego tudi za poseben rod ptiča — za vrablja¹, in čudovito je res, da se vas tik mesta Pɛtujā ležeča veli: Vrabčja — Vrabljičja vas, torej synonymon Petovja. V starih časih je bil gotovo holm, na katerem stoji ptujski grad, ves z grmovjem obraščen in je služil ptičem in vrabljem v varno zavetje; zato so mu prebivalci v okolici pravili: Petovjo, kakor bližnjemu kraju iztočno od Pɛtujā: Žabnjak, ker je močviren ter ima mlake — zavetje žabam².

Z imenom: Petovio — Petavio — Patavium pa je ozko združeno ime glavnega mesta staroslavni Venetov: Patavium, kar je že bil prezgodaj umrli ruski učenjak Gilferding spoznal, ki je tudi Venete imel za Slovence in v ruskem časniku „Věstnik Evrop.“ obširno razpravo spisal o njih.

Neskončno važna pa je ta okoliščina, da so Patavčanje imeli pravljico, kakor Servij poroča, da je mesto Patavium dobilo ime po ptiči (Servius ad Aeneid. 1, 251).

Ker še današnji Venetčani ptiča in vrabča imenujejo petegolo in jim verbum: petegolar³ označuje: popevati kakor ptiči, zval se je ptič pri Venetih, preje nego so bili porimčeni: petik⁴ (primeri česk. pɛt-ak), porimčeni Veneti pa so ga imenovali: peticus, pomanjše-

¹ Pɛt-istъ, pɛt-ica, στρουθιον, passer (glej Miklošič Lex. palaeoslov. pag. 756). Primeri slična imena: Ptenin v Čehih, Ptení na Moravi, staroslov. pɛt-енесъ, pten-есъ, mladi ptič.

² Primeri zaradi oblike poznamenovanje krajev: Na Vranovjem, Medvedjem, na Kozjem in druga.

³ Potegolo, passeraio, petolar, petegolar, parlando di uccelletti, cantuzzare, petazza, ženska, ki zmirom čvika, kakor vrabec (glej Boerio Dizionario del Dialecto Veneziano pag. 498.). Naj gredóč omenim, da tudi angleski ethnograf Latham ima stare Venete za Slované (glej njegovo knjigo: The nationalities of Europe II, 410.).

⁴ Zaradi oblike primeri rusk. muž-ikъ.

valno: *peticulus*, in iz te oblike se je čisto prav po pravilih italijanskega jezika izobrazila venetsko-italijanska beseda: *petegolo*, in iz *peticulare* — *petegolar*.

Latinski govtnik *c* (*k*) postane v italijanščini *g*, primeri: *magro* iz *macrum*, *i* prelazi v *e*: *bevere* iz *bibere*, *u* pa v *o*: *rotondo* iz *rotundus*.

Prutuj hrani rimski spomenik posvečen domačemu božanstvu. Napis se glasi: *IARMOGIO AVGVSTO SACRVM*. Ime Jarmog je sestavljeno iz: *jarъ*, staroslov. *austerus*, *severus*, *iratus*, in *mag*, *potentem*, *validum esse*, rusk. *moga*, moč, sila, vlast, *mag-it*, *mog-it*, silni, *mog-ut-nik*, mogočen.

Jarmog je bil brez dvombe priimek boga gromskega — Perkuna — Peruna. Obilna imena na noriških spomenikih: *Magimar*, *Mogimar*, *Magionius* razlagajo se iz snovi: *mag* — *mog*. *Magionius* je gotovo slov. *Magonja*, kakor *Bogionius* (na spomeniku najdenem v nekdanjem mestu *Solva*) slov. *Bogonja*. G. ravnatelj *Lapajne* mi piše, da še živé v njegovej rojstnej okolici rodbine z imenom: *Magajne*. Ta oblika je postala iz *Maganja*, kakor *Velikajne* iz *Velikanja*, *Kravajne* iz *Kravanja*, in tako tudi *Lapajne* iz *Lapanja*¹, kajti glasniško skupino *nj* izgovarjajo Kranjci skoro sploh kot *jn*, na pr. *pogubllejne* mesto: *pogubljenje*. Panonski Slovenci imajo imena: *Bakanja*, *Ritonja*, *Puconja*, *Lagonja*, itd. Glasnik *a* na konci je oslabil v *e*, in isti *g*. *Lapajne* mi piše, da v idrijskeji okolici govoré pogostoma: *duše* mesto *duša*, katero izpremembo tudi v češčini nahajamo. Tako razumemo, zakaj se ime mesta, ki se v rimskih napisih nahaja v obliki: *CELIA* in *CELEIA*², danes izgovarja: *Celje*, to je selo, ki se je na celji, celini, novini, na neoraneji zemlji postavilo.

Dacorin Trstenjak.

¹ Takisto je gorisko ime: *Lahajnar*, *Lahajner*, postalo iz *Lahanj-ar*, *Lahonjar*, in častiti lastnik tega imena si ga je nesrečno izpremenil v *Laharnar*, najbrže mené, da bi ta oblika bila prava slovenska.

² Zaradi oblike primeri staroslov: *бръзѣна*, *syrtis*, ime kraja: *Vareja* v fari sv. *Vida* v *Halozah*.

Poročilo o hrvatskej književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

XI.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1884. — I. Iz bilinskoga svieta. Prirodopisne i kulturne crtice. Napisao dr. Mišo Kišpatić. Knjiga prva. Sa 29 slika i jednom geografskom kartom. Nagradjeno iz zaklade grofa Draskovića za godinu 1884. Zagreb. Naklada „Matice Hrvatske“. 1884. Str. I.—VI. + 1—292. Cena 2-50 gld. — V tej knjigi tolmači prof. Kispatić prve pojmove o bilinstvu, in sicer nam najpoprej prav duhovito razlaga zgodovino nauke o bilinstvu in geografijo bilinstva, ktereje je dodana točno in krasno izdelana karta od vsenčičnega prof. dra. Jiruša. Na tej karti se vidi točna razdelitev rastlin po celej zemlji prav pregledno in gotovo se ne nahaja v nobenej literaturi v knjigi za širje občinstvo namenjenej tako lepa in razumljiva, kakor je ravno ta karta, ki je pridejana temu delu. Dalje nam opisuje Kišpatić rastline v morji, šume in rastlinske velikane, a za izpremembo vodi nas pisatelj v vrtove civilizovanega sveta in tukaj nas upoznava z najlepšimi cveticami, ki jih gojimo po vrtovih, in konečno tudi z vrtnico. Knjigo resijo razven omenjene karte tudi prepele slike, ki so vse čisto izvedene.

2. Poviest Rimska do careva. Po najboljih piscih izradio dr. Petar Tomić. Prvi dio. Od osnutka Rima do obiju Graecha. Sa kartom stare Italije. Zagreb. 1884. Str. I—XXIV. + 1—376. Cena 2 gold. — Ta povest je večidel predelana po knjigi glasovitega francoskega zgodovinarja Viktorja Durya, ktera je služila pisatelju za temelj, a dodal jej je kratek pregled rimske književnosti, kar je po mojem mnenji praktično osobito za gynnasijsko mladež. Glavna svrha pisateljeva je bila, da pravi značaj in jakost rimskega duha opiše: kajti le po dobrih svojstvih, kakor so hrabrost, vztrajnost, stanovitnost in požrtvovalnost, postali so Rimljani gospodarji sveta. Važna pa je ta knjiga tudi radi tega, ker je pisatelj upotrebil vsa iztraživanja v rimskeje povesti ter kritični rezultat v izvadku priobčil, tako da ti mnogih stvari ni treba iskati še le pri Mommsenu, Petru, Schweglerju, Niebuhru itd. Jezik je gladek in razumljiv. Knjigi je dodana prav lepa karta stare Italije iz geografskega zavoda Justusa Perthesa v Gothi.

3. Juraj Carić. Slike iz pomorskega života. Knjiga prva. Preko sredozemnega mora. Sa 12 slika, geografskom kartom sredozemnega mora i sa slikom broda sa jadriljem. Zagreb. 1884. Str. 268. Cena 1-50 gld. — Ta knjiga je na pol podučna, a na pol zabavna ter obsega potopis po morji od samega pomorca napisan. Pisatelj teh slik je sedaj učitelj nautičkih predmetov na pomorskeje šoli v Bakru ter je poprej kot mornar brodil po morji. V tej knjigi nam je opisal svoje morsko potovanje iz Hvara v Aleksandrijo, iz Aleksandrije v Marseille in iz Marseille v Carigrad. Na svojem potu opisuje nam kaj lepo mornarsko življenje ter razjasnjuje razne pojave v zraku in na morji. Neke izmišljene slike so prav lepe in dobro izvedene. Jezik Carićev je bogat in pripovedovanje mu je sploh gladko razven nekih dialektičnih posebnostij. Tudi tej knjigi je dodana točna karta sredozemnegega morja za mornarje ter 12 tiskanih slik, ki predstavljajo različne predmete v morji in na površji njegovem. Knjiga je prav praktično izvedena ter jo bodo tudi oni, ki morja ne poznajo, lahko čitali, ker je za pomorskeje izraze sestavljen kratek besednik in tudi celo brodskeje nazivlje s sliko brodovo.

4. August Šenoa. Sabrane pripovedi. Izdaje „Matica Hrvatska“. Svezak treći. U Zagrebu 1884. Str. 378. Cena 150 gld. — Namesto drugega zvezka „Šenoinih sabranih pripovedi“ izdala je Matica tretji, ker je še nekoliko iztisov romana „Zlatarovo zlato“, ki ima v drugem zvezku priti na svetlo, nerazprodanih. V letošnjem zvezku so priobčene tri pripovedi Šenoine, in sicer: „barun Ivica“, „mladi gospodin“ in „čuvaj se senjske ruke“. Vse te tri pripovedi so bile že tiskane v „Vienici“. V prvih dveh opisuje Šenoa socijalne odnošaje v Hrvatskeji, v zadnji pa zgodovinske spomine iz Senja. „Matica Hrvatska“ si bode pridobila z izdanjem Šenoinih del velike zasluge, ker bode odslej tudi mlajši naraščaj mogel čitati dela tega znamenitega pisatelja.

5. Kapitanova keci. Pripoviest. Napisao I. E. Tomić. Zagreb. 1884. Str. 170. Cena 75 nov. — Ta pripoved opisuje dogodjaje iz leta 1739. in 1740. v pošeskem mestu ter nam živo in verno slika tadanje odnošaje v Slavoniji, tadanjo upravo po osvoboditvi od turskega gospodstva in zajedno kruto vladanje nemških posadnih vojakov. Pisatelj je prav zanimivo in vešče načrtal v tej svojej pripovedi takratno življenje v Požegi, pa tudi v celej Slavoniji, v kateri je takrat bila Požega glavno mesto. Jezik Tomičev je lep in pripovedanje živahno ter ga moremo edino s Šenoinim prispejati.

6. Šokica. Igrokaz iz pučkoga života u pet čina. Napisao Ilija Okrugić. Zagreb. 1884. Str. 125. Cena 50 nov. — Sadržaj tej igri je vzet iz ljudskega življenja v Slavoniji iz dobe 1848 in 1849. Že l. 1878., ko je bila razpisana nagrada za najboljši igrokaz iz ljudskega življenja, izrazil se je književni odbor prav povoljno o „Šokici“, vendar pa je nagrado dobil „Barun Franjo Trenk“; kajti za predstavo v gledališči bil bi se moral prvi igrokaz nekaj izpremeniti. To je pisatelj zdaj storil in „Matica“ je tako predelani igrokaz izdala. Slike so v tej igri prav živahno, v pesniškem duhu načrtane, jezik je posnet čisto po narodnej govoricji v Slavoniji, prava ikavščina, ki krasno doui in se le redko kdaj more čitati v književnih delih. Za „baronom Trenkom“ bode gotovo tudi igrokaz „Šokica“ našel svoje mesto v repertoiru hrvatskega gledališča v Zagrebu.

7. Perom i olovkom. Črtice Sergija P. Zagreb. 1884. Str. 164. Cena 75 novc. — Pisatelj, rodom Dubrovčan, kar dokazuje njegov jezik, podaje nam v tej knjigi štiri črtice („U magli“, „Sirena“, „Rose Mery“ (Bečka idila) in „Čemu?“ Prizori iz života). V teh skuša rešiti neke zapletene duševne probleme. Da bi bilo v teh črticah več realnosti, dale bi se še ugodnejše čitati.

To so tedaj knjige „Matice hrvatske“ za l. 1884., ki so po sodržaji in po zvanjanjej obliki sijajen dokaz o čilem delovanji tega društva. In vse te knjige more dobiti član za 3 gld.; sicer pa stanejo 950 gld. Matica še vedno sprejema članove, dokler bo kaj knjig v zalogi. Vsak Slovenec, ki je zmožen hrvaščine, naj se vpiše za člana v to društvo.

Drobnosti.

Družba sv. Mohorja. Kakor vsako leto, tako je tudi za l. 1885. razpisal odbor družbe sv. Mohorja darila za štiri zabavne in štiri podučne spise. Odboru je došlo mnogo kračjih in daljših povestij in razprav v presojo. Izmed podučnih spisov so prejeli darilo sledeči: 1. Cigani. Narodopisna črtica. Spisal Ivan Steklasa; 2. Kako človek na našej zemlji stanuje. Človekoznansko-podučni spis od Janka Pajka; 3. Pot k blagostanju. Spisal Filip Miklavec; 4. Nekoliko gospodarskih pravil. Sestavil B. Flagerić po Lorkovičevjej knjigi: Žena u kući

i društva. — Med zabavnimi spisi mogel je odbor le énej povesti prisoditi darilo, in sicer pripovedi: Najgotovejša dota od Pavline Pajkove. Vse ostale povesti se niso dozdevale odboru pripravne za Mohorjevo družbo, in on jih ni nagradil zavoiljo raznih pomankljivostij v jeziku in tendenci. Žalibože se mora poudarjati, da je leposlovnih del slabo oskrbljen in da odboru le malo kaj rabljivega v tem oziru dohaja. Dobili smo sicer okoli 24 zabavnih spisov v presojo, med tem različno narodno, ali večidel slabo blago, smešnice in priéice, pesni in uganjke. Tudi se nahajajo med njimi prevedene povesti, ali odbor smatra za svojo dolžnost, priprostemu ljudstvu podajati v prvej vrsti le domaé in narodno gradivo, katero so spisali lastni sinovi našega naroda. Povrh pa še doposlani prevodi nimajo nikakor ne take vrednosti, da bi se širili v 30.000 izvodih med našim ljudstvom. Najmanjš je število originalnih povestij, za ktere so bila štiri darila razpisana, ali letos se je le moglo samo éno darilo oddati. Na to pomanjkljivost v knjigah Mohorjeve družbe opozorimo naše pisatelje leposlovce in jih prosimo, naj boljše zalagajo omenjeno družbo z leposlovnimi spisi. Nikdo ne bode tajil, kako moéno upliva leposlovno berilo na prosti narod in da se mu taka knjiga najprej in najbolj priljubi, ako je pisana v lepem jeziku in sodrúje zdravo in krepko jedro. Snov mora sevéda odgovarjati življenju našega ljudstva, tendenca mora biti primerna verskemu étu in nravi našega naroda, jezik pa krepke in lahkomumljiv. Naše ljudstvo dobiva premalo dobrega, leposlovnega berila v roke, in tukaj éaka leposlovne pisatelje še mnogo mnogo zasluúnega dela. — Boljše smo preskrbljeni s spisi poduénega znaéaja, ali vendar se vse premalo gleda na domaé naše potrebe. Došlo je 35 poduénih spisov odboru v presojo, ali le eden razven stírih obdarovanih zdel se je za družbo tako pripraven, da se je sprejel v porabo, in to je: Upliv narave in hrane na naše zdravje od Jos. Bezlaja. Nekatere razprave so prelokalne in gotovo ne zanimajo éeli naš narod; druge obravnavajo zopet snovi, ki so jako kočljive in za naše razmere neprikladne; semkaj spadajo na pr. vsa socialna vprašanja, kakor o delavcih, o poslih itd. Namesto takih spisov bi nam na pr. dobro služilo razlaganje obrtnijskih zakonov in sploh obrtnijske postave. Marsikteri spisi bi boljše sodili za uvodne élanke v naših dnevnikih, nego za odstavke v knjigah, priprostemu ljudstvu odmenjenih. Vsak, kdor piše kak proizvod za Mohorjevo družbo, naj vselej pomisli, da se tiskajo njene knjige v mnogo tisoé izvodih in da naj prosto ljudstvo ali zabavljajo ali v potrebnih stvareh poduóujejo. Odbor je vsakega dobrega spisa jako vesel in vé posebno hvalo pisateljem, ki se trudijo za prospeh naše družbe.

Vsem duševnim delavcem na polji narodne prosvete in omike pa naj služi to v vzpodbujó, da raste število udov družbe sv. Mohorja od leta do leta. Mislili smo že, da se lansko število ne bode pomnoúilo, ali glejte, letos je družbi prirastlo 1055 udov; tako šteje sedaj družba 29.557 družbenikov. V posameznih škoújih se je lansko število udov pomnoúilo takó-le: v goriškej za 312, v krškej za 113, v lavantinskej za 32, v ljubljanskej za 435, v tržaškej za 115 in v sekavskej za 29 udov. To je preveselo znamenje našega napredka, in slava vsem poverjenikom in prijateljem, ki delujejo za družbo!

S.

Ljudska knjiúnica. Snop. 10., 11., 12., 13. Med tem ko je deveti snopié konéal s povestjo Ivana Jenka: Stari grad str. 550—554, podaje nam v 10. zvezku é. g. J. Gombarov „Kratke povesti v poduk in zabavo“. Teh povestij je 16 na str. 557—610, in one so deloma po narodnih sporoéilih, deloma po nemškem izvirniku spisane. Omenjali smo že, da kratke povestice ljudstvu najbolj ugajajo, in g. pisatelj je dobro ukrenol, da je svoje povestice, priébéne v „Vrteci“ in drugih éasopisih, zbral in skupno našemu ljudstvu podaril. Źelimo, da nadaljuje svoj namen in da si posnemovalcev pridobi. V 11. in 12. snop. beremo samo prevode, in sicer: Divus, Ancula, Prutovski, ktere vse tri povesti je éeski spisal Alojzij Jirásek, poslovenil pa A. Sattler;

Sila, poslovenil po H. Conscienci H. Majar, Davoriša, poslovenil H. Majar, in Skopuh, česki spisal Václav Štule, preložil Leop. Gorenjec. Z 12. snopičem konča se prva knjiga, ktera ponuja, kakor smo se prepričali, za majhen denar (snopič po 6 novc.) mnogo lepega berila našemu ljudstvu.

Druga knjiga začenja svoje potovanje z narodnim blagom. Snopič 13. sodrži 27 slovenskih narodnih pravljic in pripovedek na 64. str. Nadopolni naš mladi rojak, Bogomil Krek, sin prof. dr. Gr. Kreka, zbral je petdeset nár. pravljic in pripovedek za prosto ljudstvo. Brez dvombe moramo to zbirko pozdraviti kot primerno in prijetno berilo za našo mladino in prosti narod naš; žakaj le na takov način oživlja se spomin in veselje za tradicionalno nár. slovstvo. Ali ta zbirka bude tudi onim dobro došla, ki se bavijo s proučevanjem nár. naših pravljic in pripovedek; kajti národno naše blago je tako po raznih časopisih in knjigah raztreseno, da je malokomur v svojej celoti pristopno. Zatorej pozdravljamo radostni ta začetek, ki ga je storila „Ljudska knjižnica“, in upamo, da nam bude mnogo národnega blagá v priročni obliki spravila na dan. Na „Ljudsko knjižnico“ se naročuje pri J. Leonu v Mariboru, snopič po 6 novc.

Kranjska mesta. Po raznih virih sestavil P. Florentin Hrovat, vodja deške šole. Z nekaterimi podobami. Novomesto 1885. Tiskal in založil J. Krajec. Str. 136 v 8°. — Prav podučni so bili sestavki v „Vrtci“, s katerim je č. g. Fl. Hrovat našo mladino in priprosto ljudstvo seznanjal z najmenitnejšimi kraji ožje kranjske domovine. Vsak rodoljub pripoznava potrebo, naj se narod naš bolj seznanja s krajevno svojo zgodovino; opravičena je bila torej želja, da se Hrovatovi sestavki v celoto zberó in objavijo. Temu je ustregel g. pisatelj in zamašil praznino, ki se je v tem oziru občutila v mladej našej literaturi. Razpravljajo pa se v knjigi sledeća mesta: Ljubljana, Kámnik (s podobo), Kranj, Loka, Radovljica, Idrija, Lož, Višnjagora, Novomesto, Kostanjevica, Krško, Metlika (vsa štiri mesta s podobami), Črnomelj in Kočevje. Pisava je lična in mladini primerna, knjiga pa lepo opravljena; smemo jej torej pro-rokovati, da si bude v kratkem mnogo prijateljev pridobila.

Mladini. Spisal Miljenko Devojan. Novomesto 1885. Tiskal in založil J. Krajec. Str. 90 v mal. 8°. — Zadnji čas se opazuje na polji našega slovstva osobito za mladino in priprosto ljudstvo prav živahno gibanje. Posebno se jemlje ozir na našo mladež, in to je popolnoma odobravati, kajti hiša se začenja zidati pri tleh močno in trdno, ako hočes napraviti iz nje trajno poslopje. V tem oziru nam še bude mnogo storiti, in delo slavnega našega Slomška, ki je prvi pisal za mladino slovensko, treba je vztrajno in krepko nadaljevati. Ta del naše literature je hvalevredno pomnožil Miljenko Devojan. Na početku knjige bereš dve pesni: Materino oko in Mati; mató pa sledi šest kratkih povestij, v kterih se podučuje mladina po zgledih, kako naj živi, da bude srečna ter ljudem in Bogu dopadljiva. S takimi povestmi se blaži srce in zasaja kal dobrega značaja v nežno dušo našim otrokom. S takimi zgledi opraviš pri mladih srcih več, nego s strognimi zakoni in zapovedmi; z blagim zgledom najdeš prej pot do nežnega srca, nego s suho, mrtvo besedo. Zatorej se nam dozdeva, da je g. pisatelj v tej knjigi pravo pogodil in da se bude mladini prikupil. Svoji njegovim povesticam so večidel vzete iz mladostnega življenja naših otrok in kot take se bodo hitro priljubile mladini. Želeti je tedaj, da se ta stran našega slovstva širi in vztrajno obdeluje; kajti do sedaj so se stoprav prvi pomanjkljaji odstranili. Pohvaliti moramo torej podjetnega g. J. Krajca, ki vztrajno bogati z novimi knjigami naš knjižni trg. To delce pa še posebej priporočamo našim učiteljem, naj ga širijo med svojo mladino.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.